West-Overijssel
RES Regionale Energie Strategie

Samen naar een opgewekt West-Overijssel

RES 1.0 West-Overijssel

Inhoudsopgave

1.	**Inleiding**	**4**
1.1	Leeswijzer	5
1.2	Uitvoering op drie niveaus	7
2.	**Managementsamenvatting**	**8**
3.	**Het verhaal van West-Overijssel**	**10**
4.	**Het bod van West-Overijssel**	**12**
4.1	Voortgang en monitor opwek	14
4.2	Verhouding wind-zon	15
4.3	Zon-op-dak	16
4.4	Risico's en randvoorwaarden voor het RES-bod	16
5.	**De zoekgebieden**	**17**
6.	**Ruimtelijke kwaliteit**	**18**
6.1	Ontwerpprincipes	19
6.2	Ruimtelijke potentie	21
6.3	Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda omgevingseffecten	23
7.	**Netwerk**	**24**
7.1	De knoppen van maatschappelijke kosten	24
7.2	Netwerkanalyse	25
7.3	Samen Naar Integraal Programmeren	26
8.	**Regionale Structuur Warmte**	**28**
8.1	Warmtevraag en aanbod (regionaal beeld)	28
8.2	Regionale verdeelafspraken	29
8.3	Regionaal te benutten warmtebronnen	29
8.4	Energiebesparing inzichtelijk maken	30
8.5	Regionale samenwerking warmte	31
9.	**Lokaal Eigendom**	**32**
9.1	Regionale doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom	33
9.2	Afspraken over rollen en verantwoordelijkheden	34
10.	**Participatie**	**36**
10.1	Maatschappelijke acceptatie	38
10.2	Aanpak lokale participatie	38
10.3	Aanpak regionale participatie	39
10.4	Gebiedsgerichte en grensontkennende participatie	41
11.	**Communicatie**	**44**
12.	**Samenwerking en sturing naar RES 2.O**	**46**
13.	**Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen**	**48**
13.1	Ervaringen rol en functie van de werkgroep RSAB	49
13.2	Suggesties richting de RES 2.0	49
14.	**Randvoorwaarden**	**50**
15.	**Begrippenlijst A - Z**	**52**

RES 1.0 West-Overijssel

Gemeente	Dalfsen	Provincie	Overijssel
	Deventer		
	Hardenberg	Waterschappen	Drents Overijsselse Delta
	Kampen		Vechtstromen
	Olst-Wijhe		Vallei en Veluwe
	Ommen		Rijn en IJssel
	Raalte		
	Staphorst		
	Steenwijkerland	1 juni 2021	
	Zwartewaterland		
	Zwolle		

1. Inleiding

Duiding betekenis RES 1.0

Voor u ligt de Regionale Energiestrategie (RES) 1.0 van West-Overijssel. Deze is tot stand gekomen na een intensief samenwerkingsproces waarbij gemeenten, provincie en waterschappen de bijdrage aan de energietransitie hebben vastgesteld. Hierbij hebben zij zich intensief laten adviseren door de netbedrijven Enexis, Coteq/Cogas en RENDO. In deze RES 1.0 staan met name de doelstellingen en afspraken tussen de bestuurlijke partners in de RES aangegeven. Bijvoorbeeld over hoe en waar we duurzame elektriciteit opwekken, over de ruimtelijke principes die we hierbij hanteren en de noodzakelijke uitbreiding in het elektriciteitsnetwerk. Maar ook over de regionale structuur warmte, de uitgangspunten voor lokaal eigendom en participatie en de samenwerking en sturing die nodig is voor de uitvoering.

De RES 1.0 is door de gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen vastgesteld. Hiermee geven de bestuurlijke partners in de RES aan wat zij gaan bijdragen aan de energietransitie. En hoe ze in regionaal verband met inwoners en maatschappelijke organisaties willen samenwerken aan de realisatie van de doelstellingen. De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, al dan niet in samenhang met eerdere vastgestelde beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie. De RES 1.0 bouwt voort op de Concept-RES uit juni 2020 maar vervangt tevens het Hoofdlijnenakkoord dat in april 2021 door gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen is vastgesteld. De Startnota van december 2019 geldt daarnaast nog steeds als leidend bij de opzet en governance van de RES West-Overijssel.

Hoofddocument en Bouwstenen

De RES 1.0 van West-Overijssel is het hoofddocument van de Regionale Energiestrategie (RES). Daarnaast zijn een vijftal zogenoemde bouwstenen als bijlage opgenomen. Het hoofddocument RES 1.0 wordt vastgesteld door de bestuurlijke partners waarbij de bouwstenen primair informatie en toelichting geven op de verschillende thema's, maar niet worden vastgesteld. De bouwstenen kunnen worden gezien als achtergrondinformatie en hulpmiddel bij de verdere uitwerking van de Regionale Energiestrategie.

1.1 Leeswijzer

De RES 1.0 bestaat in de kern uit een zestal doelstellingen en een zestal afspraken waar de bestuurlijke partners zich aan verbinden. De doelstellingen en afspraken hebben betrekking op:

- Het bod voor opwek in hoofdstuk 4.
- De zoekgebieden in hoofdstuk 5.
- Ruimtelijke kwaliteit in hoofdstuk 6.
- (De kosten van) het netwerk in hoofdstuk 7.
- Warmte in hoofdstuk 8.
- Lokaal eigendom in hoofdstuk 9.
- Participatie in hoofdstuk 10.
- Communicatie in hoofdstuk 11.
- Bestuurlijke samenwerking in hoofdstuk 12.
- Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen in hoofdstuk 13.
- Randvoowaarden in hoofdstuk 14.
- Begrippenlijst in hoofdstuk 15.

Voor het realiseren van deze doelstellingen en afspraken is een aantal randvoorwaarden van cruciaal belang. Deze voorwaarden moeten door andere overheden en instanties (met name het Rijk) worden gerealiseerd. Het daadwerkelijk kunnen uitvoeren van deze regionale energiestrategie is mede afhankelijk van de mate waarin en het tijdstip waarop deze randvoorwaarden worden gerealiseerd. In hoofdstuk 14 worden deze randvoorwaarden nader toegelicht.
Voorafgaand aan de beleidsmatige hoofdstukken hebben we de visie van de regionale energiestrategie weergegeven in 'Het verhaal van West-Overijssel'. Tenslotte hebben we een begrippenlijst toegevoegd die hopelijk behulpzaam kan zijn bij het verklaren van begrippen die in deze tekst worden gebruikt.

'De kracht van de RES 1.0 is dat iedere partner de verantwoordelijkheid heeft genomen om bij te dragen aan ons gemeenschappelijke doel.'

Marcel Blind
Wethouder van Olst-Wijhe en covoorzitter van de RES-regio West-Overijssel

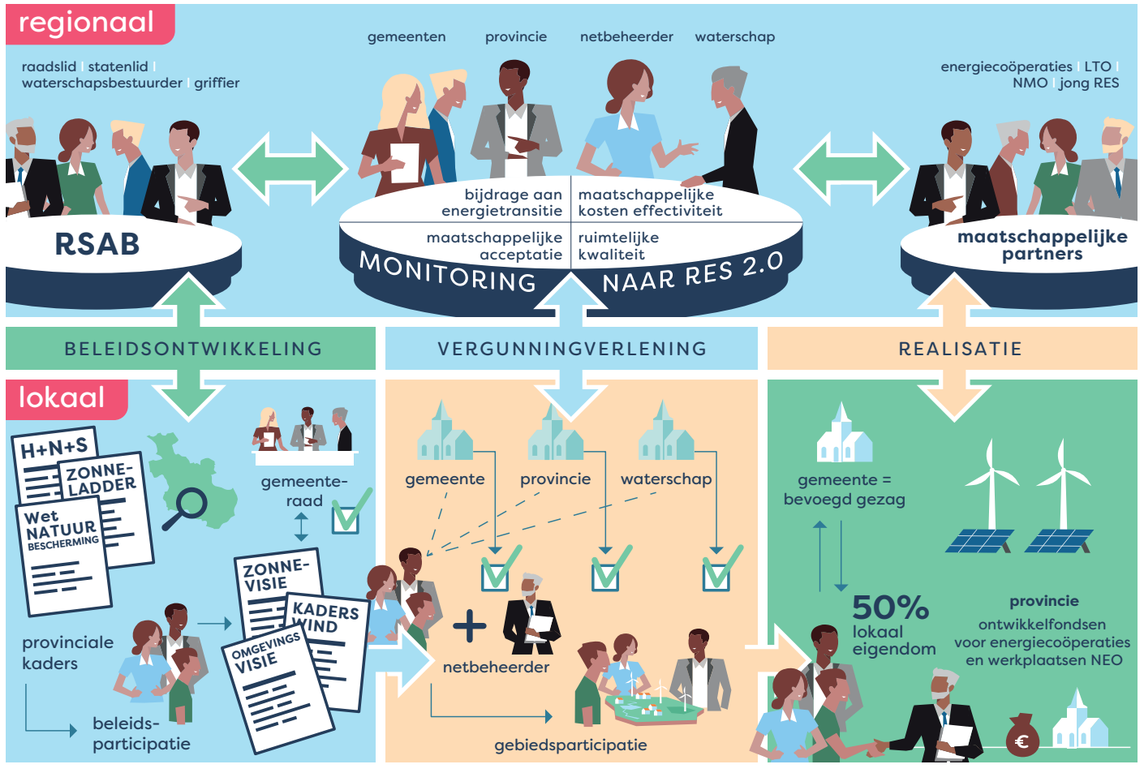
'We werken in West-Overijssel hard aan de energietransitie. Er zijn al diverse projecten gerealiseerd, ook door lokale inwoners zelf. Met deze RES 1.0 willen we meer van die projecten mogelijk maken.'

Bart Jaspers Faijer
Wethouder van Ommen en covoorzitter van de RES-regio West-Overijssel

1. Inleiding

We doen dit samen!
Wij, de elf gemeenten, de provincie en de waterschappen uit de regio West-Overijssel, doen dit samen! Dat is één van de kernwaarden die we in de concept-RES met elkaar afspraken. In onze regio werken we bestuurlijk samen aan de Regionale Energiestrategie. Tegelijkertijd erkennen we ook dat de energietransitie lokaal plaatsvindt. In de lokale gemeenschappen gebeurt het, daar ontstaan initiatieven voor zon-op-dak, zonneparken en windmolens. We realiseren ons dan ook dat het en/en is: het lokale proces en regionale doelstellingen en afspraken. We werken in West-Overijssel van onderop, vanuit de lokale processen, dat is de kracht van onze Regionale Energiestrategie (RES). Tegelijkertijd werken we samen aan regionale doelen die leidend zijn voor onze lokale processen.

Gelijkwaardige samenwerking

Hoofdlijnenakkoord
In april 2021 hebben de volksvertegenwoordigers van gemeenten, provincie en waterschappen zich uitgesproken over het Hoofdlijnenakkoord. Het karakter van dit akkoord was om te toetsen of er op hoofdlijnen bestuurlijk commitment was en om de gelegenheid te bieden aan de volksvertegenwoordigende organen (gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen) richtinggevende uitspraken te doen over de Regionale Energiestrategie. Daarbij werden de belangrijkste doelstellingen en afspraken voor de RES 1.0 vastgelegd. De gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen hebben door middel van moties en amendementen aangegeven waar zij nadrukkelijk aandacht voor willen in het vervolgproces. Deze moties en amendementen hebben we in deze RES 1.0 verwerkt. De wijze waarop dit is gebeurd, staat beschreven in de raads-, Staten- en algemeen bestuursvoorstellen voor de RES 1.0. Hiermee is uitvoering gegeven aan de wensen van de werkgroep raden, staten en algemene besturen (RSAB) om de volksvertegenwoordigende organen aan de voorkant een belangrijke stem te geven in de totstandkoming van deze RES 1.0. Het Hoofdlijnenakkoord had uitsluitend tot doel om de input aan de voorkant vorm te geven. De vastgestelde RES 1.0 vervangt het Hoofdlijnenakkoord.

1.2 Uitvoering op drie niveaus

De uitvoering van de RES vindt primair plaats in de gemeenten op lokaal niveau. Zij zijn verantwoordelijk voor onder meer het uitwerken van de RES in het omgevingsbeleid en de vergunningverlening. Ook de provincie gaat omgevingsbeleid aanpassen en daar waar nodig in lijn brengen met de doelstellingen en afspraken in de RES. De gemeenten zijn het eerste aanspreekpunt voor lokale initiatieven en projecten. Tegelijk is onderkend dat veel vraagstukken vragen om samenwerking tussen gemeenten op subregionaal niveau. De zoekgebieden voor de energietransitie vragen om afstemming over de gemeentegrenzen heen en in enkele gevallen ook een gezamenlijke gebiedsontwikkeling. Vanuit het perspectief van participatie door inwoners is een dergelijke gebiedsgerichte en grensontkennende werkwijze van groot belang. Op regionaal niveau gaat het naast kennisontwikkeling en monitoring van de doelstellingen en afspraken vooral ook om een gezamenlijke inspanning voor het (tijdig) realiseren van de noodzakelijke netcapaciteit.

In deze RES 1.0 hebben we vanuit het afwegingskader op de vier hoekpunten keuzes gemaakt om verder te werken aan de energietransitie. Met deze RES 1.0 leggen we een belangrijk fundament en tegelijk weten we dat er nog veel moet gebeuren. Op lokaal en subregionaal niveau worden met behulp van dit afwegingskader nog verdere afwegingen gemaakt per project, per gemeente, per gebied. In de RES 2.0 gaan we opnieuw vanuit dit afwegingskader beoordelen of de doelstellingen voor 2030 nog steeds haalbaar zijn en waar nodig gaan we dit bijsturen.

In de RES worden alle 4 uitgangspunten integraal afgewogen

2. Managementsamenvatting

De RES 1.0 van West-Overijssel is het resultaat van intensief overleg tussen elf gemeenteraden, Provinciale Staten, algemeen besturen van vier waterschappen, adviesgroep RES en diverse ontmoetingen met maatschappelijke organisaties. De RES 1.0 is ook het resultaat van bespreking en besluitvorming over het Hoofdlijnenakkoord. Met de RES 1.0 is een fundament gelegd onder de regionale samenwerking voor de bijdrage aan het Klimaatakkoord. Hiermee geven de bestuurlijke partners in de RES aan wat zij willen bijdragen aan de energietransitie en hoe ze in regionaal verband met inwoners en maatschappelijke organisaties willen samenwerken aan de realisatie van de doelstellingen. Die doelstellingen geven vorm aan de afspraken rond duurzame opwek en regionale warmtestructuur.

De RES 1.0 heeft het karakter van een beleidsdocument dat, al dan niet in samenhang met eerder vastgestelde beleidsdocumenten, richtinggevend is voor de verdere ontwikkeling van de energiestrategie.

In de kern bestaat de RES 1.0 uit zes doelstellingen en zes afspraken. Deze worden in dit document uitgebreid beschreven in tekstblokken en in de diverse hoofdstukken voorzien van een onderbouwing. Samengevat komt het neer op het volgende:

De zes doelstellingen:

1. Het bod van de RES West-Overijssel voor duurzame opwek van elektriciteit in 2030 bedraagt 1,826TWh waarbij we streven naar een verhouding van 60% opwek door windenergie en 40% door zon.
2. Zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden hebben we vastgelegd of leggen we uiterlijk bestuurlijk vast bij de RES 2.0 zodat we een goede verdeling naar HSMS-stations kunnen creëren.
3. Op lokaal en subregionaal niveau gaan we de ruimtelijke potentie in de regio verder uitwerken op basis van de ontwerpprincipes uit de concept-RES. Bij de RES 2.0 maken we de balans op.
4. De maatschappelijke kosten van het netwerk gaan we beperken door de ‘knoppen’ te hanteren voor meer wind, grotere clusters en redelijke afstanden tot aansluitpunten.
5. Voor de realisatie van windmolens en grootschalige zonneparken streven we naar een gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak.
6. We stellen ons ten doel om minimaal 50% lokaal eigendom in de opwek door wind en grootschalig zon-op-veld te realiseren.

Om deze doelen te behalen hebben we ook de volgende afspraken gemaakt:

1. We versterken de subregionale samenwerking van gemeenten in de regio.
2. We continueren de regionale participatie met maatschappelijke organisaties naar de RES 2.0.
3. We gaan aan de slag met groen gas, geothermie, lokale waterstof, aquathermie en de duurzaamheidsladder in de Regionale Structuur Warmte (RSW). Hierbij monitoren de gemeenten de stappen die zij zetten op energiebesparing.
4. We formuleren gezamenlijk een onderzoeksagenda die op de schaal van de regio inzicht biedt in (cumulatieve) milieu- en gezondheidsaspecten. Op basis van de resultaten wordt een besluit genomen over een MER.
5. We gaan onze samenwerking verder vormgeven op basis van het “opgavegericht werken” .
6. We zetten ons gezamenlijk in voor een lobby op betaalbaarheid en governance op basis van het organisatiemodel opgavegericht werken.

We werken aan deze doelstellingen en afspraken op basis van de historie van West-Overijssel: we doen het samen, van onderop in een regionale context. De gemeenten spelen een cruciale rol in de uitvoering van deze RES en werken daarbij samen in subregionaal verband.

De governance die we afspraken in de Startnota van de RES blijft leidend in de periode naar de RES 2.0. Dat wil zeggen dat iedere gemeente staat voor het eigen aandeel in het bod, samenwerkt in de subregio met buurgemeenten, ook al liggen die in andere RES-regio’s.

Door middel van een monitor meten we de voortgang van de uitvoering van de RES en sturen bij waar nodig. Door Samen Naar Integrale Planning (SNIP) te werken met de netbedrijven realiseren we tijdig en kosteneffectief de aanpassingen aan het netwerk. Zo kunnen we het bod van de RES voor 2030 daadwerkelijk realiseren.

In de uitvoering van de RES 1.0 in West-Overijssel zijn de gemeenten aan zet als het gaat om inwonersparticipatie. We werken gezamenlijk aan ondersteunende communicatiemiddelen, bijvoorbeeld een website, video’s, rubriek feiten & fabels, enz. In samenhang met de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom gaan gemeenten een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van de maatschappelijke acceptatie van de energietransitie in onze mooie regio.

3. Het verhaal van West-Overijssel

Ons klimaat verandert. Dat heeft grote gevolgen voor onze leefomgeving. De zomers zijn droger en warmer, de winters zijn natter en minder koud. Waar we eeuwenlang werkten om water zo snel mogelijk af te voeren, werken we nu aan het vasthouden van water. We willen voorkomen dat de aarde verder opwarmt. Daarom moeten we in actie komen. Dit doen we door energie te besparen en door over te stappen op duurzame energiebronnen. Dit noemen we de energietransitie. Het opwekken van energie met behulp van zon en wind zijn op dit moment de bewezen technieken. Beide hebben gevolgen voor ons landschap. Dat begrijpen en erkennen we. We moeten leren omgaan met dit veranderende landschap. Dat landschap heeft zich eerder gevormd naar onze energiewinning en dat zal het nu ook weer doen.

Vanuit het Klimaatakkoord hebben we de opdracht gekregen om ons aandeel te nemen in de energietransitie in West-Overijssel. Die opdracht voeren we uit. Dat doen we samen: als samenwerkingspartners en samen met onze lokale gemeenschappen. En we doen dat zoveel mogelijk zelf. Zo houden we regie op onze energievoorziening, houden we de inkomsten in onze eigen gemeenschappen en versterken we deze.

Van oudsher

Het is niet voor het eerst dat het landschap verandert door de winning van energie. Ook de aanleg van het netwerk voor elektriciteit en de omschakeling van hout en kolen naar aardgas in de vorige eeuw heeft de woon- en leefomgeving veranderd. Van de Kop van Overijssel tot aan het Vechtdal en van de IJsseldelta tot Deventer: het landschap van het grootste deel van West-Overijssel zoals we dat nu kennen, is voor een belangrijk deel het gevolg van de veenontginningen en de winning van turf. Deze vonden sinds de vroege middeleeuwen tot soms ver in de 20ste eeuw plaats. De blokvormige perceelindeling van de Kop van Overijssel en de kaarsrechte percelen in de Mastenbroekerpolder tot de ‘slagen’ van Staphorst en Rouveen: ze zijn te herleiden tot deze inpoldering, veenontginningen en de turfwinning. Hele dorpen verplaatsten zich in de loop van de tijd verschillende keren, omdat door de veenontginningen de bodem daalde. Het Vechtdal en Salland kennen deze historie niet. Hier kenmerkt het landschap zich van oudsher door het coulisselandschap met de landgoederen en havezaten. Dit gebied is, naast de waterrijke natuurgebieden van Nationaal Park Weerribben-Wieden, een belangrijke toeristische trekpleister in de regio.

We doen het samen!

In West-Overijssel werken we op heel veel fronten samen aan de energietransitie en de Regionale Energiestrategie (RES). Daarmee sluiten we aan bij de lange en rijke traditie van buurtschappen en noaberschap: we werken al sinds eeuwen samen om onze dorpen, steden en gemeenschappen te versterken. Stad en platteland staan in West-Overijssel samen aan de lat. Gemeenten, provincie en waterschappen werken als gelijkwaardige partners samen en hebben met elkaar afgesproken: samen uit, samen thuis. Volksvertegenwoordigers werken niet alleen samen met hun bestuurders, maar ook onderling in de werkgroep RSAB en in diverse bijeenkomsten. Zowel op lokaal als regionaal niveau werken we samen met onze energiecoöperaties en de maatschappelijke organisaties denken voortdurend mee via de adviesgroep en bestuurlijke werkconferenties. Lokaal werken de gemeenten samen met inwoners, het lokale bedrijfsleven en energie-initiatieven aan het maken van plannen en het realiseren van wind- en zonprojecten.

Van onderop in regionale context

In West-Overijssel bouwen we de energietransitie van onderop op, waarbij de gemeenten aan zet zijn. De energiestrategie bouwen we op vanuit de lokale energieplannen die door de gemeenteraden zijn of worden vastgesteld. Die lokale energieplannen zijn vaak tot stand gekomen in nauwe samenspraak met inwoners en bedrijven. De lokale opbouw van onze energiestrategie geeft een stevig fundament. Vanuit dit fundament benutten we de regionale kansen voor een zo optimaal mogelijke strategie. Die regionale afwegingen, doelstellingen en afspraken vormen het kader waarin we de lokale processen verder vormgeven.

We doen het zelf

In West-Overijssel willen we het liefst samen met inwoners en lokaal gewortelde bedrijven aan de slag met zon- en windprojecten. We kiezen ervoor om zelf regie te hebben op onze energievoorziening. We willen niet langer afhankelijk zijn van buitenlandse mogendheden en willen niet dat winsten uit de energiewinning naar buitenlandse aandeelhouders verdwijnen. We werken samen aan een beleidskader voor gemeenten dat nodig is om zonneparken en windmolens in West-Overijssel zo veel als mogelijk in lokaal eigendom te kunnen realiseren. Hierdoor kunnen we de opbrengsten gebruiken om onze steden, dorpen en lokale gemeenschappen te versterken. Zo zorgen we op meerdere fronten voor een betere toekomst voor ons en onze kinderen.

We zien kansen

We zien zonneparken en windmolens in lokaal eigendom als een kans om lokale voorzieningen te versterken of te behouden. We zien de opwek van duurzame energie als een kans voor lokale bedrijvigheid, zeker voor circulaire en duurzame bedrijven. Bedrijvigheid en werkgelegenheid concentreert zich op plekken met goede voorzieningen. De beschikbaarheid van groene energie wordt in de toekomst een bepalende factor in de brede welvaart van onze regio. Bovendien biedt de uitvoering van de energietransitie de komende jaren werk aan veel mensen en bedrijven in onze regio. We zien de opwek van zonne- en windenergie ook als een kans voor andere grote opgaven waar we in West-Overijssel voor staan, zoals de verduurzaming van de landbouw, circulaire economie, het vergroten van de biodiversiteit en natuurontwikkeling en de stikstofproblematiek.

4. Het bod van West-Overijssel

De RES-regio West-Overijssel heeft zich ten doel gesteld om een bijdrage te leveren aan de opwek van duurzame elektriciteit in het kader van het Klimaatakkoord. In dit hoofdstuk gaan we in op het aanbod van West-Overijssel en geven we een toelichting op de verhouding zon-wind en de risico's en randvoorwaarden van het aanbod.
Dit leidt tot de volgende doelstelling:

Doelstelling: het bod van de concept-RES handhaven, actualiseren en streven naar 60% wind – 40% zon

De RES West-Overijssel handhaaft haar bod. Een actualisatie levert een regionaal bod op van 1,826 TWh. De analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en de eigen analyse van de hoekpunten netwerk en ruimte laten zien dat de verhouding wind-zon uit de concept RES van 40% wind en 60% zon om diverse redenen niet het uitgangspunt kan zijn voor 2030:

- **De maatschappelijke investeringen in het netwerk (kabels en stations) en de SDE++ laten zien dat er jaarlijks vele tientallen miljoenen extra nodig zijn om de grote hoeveelheid zon in de mix te kunnen realiseren.**
- **De (autonome) ontwikkeling rondom zon-op-dak is groot en claimt hiermee een aanzienlijk aandeel in het onderdeel zon in de mix.**
- **Zonnevelden nemen méér ruimte in dan windturbines om dezelfde hoeveelheid energie op te leveren en zonnevelden hebben hogere maatschappelijke kosten.**
- **In de concept-RES is, onder de ruimtelijke ontwerpprincipes, opgenomen dat meervoudig ruimtegebruik voor enkelvoudig ruimtegebruik gaat. Zowel bij zonnevelden als bij windturbines zijn er mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik. Bij windenergie is meervoudig ruimtegebruik altijd aan de orde en daarom is meer windenergie wenselijk.**
- **De maatschappelijke acceptatie van windmolens is een belangrijk issue. Deze lijkt vanwege de impact op de omgeving lager te liggen dan voor zon-op-land. Het draagvlak voor zon-op-dak is het grootst. In deze afweging is een balans gevonden met 60% wind en 40% zon.**

De partners in de RES gaan zich inspannen om in de periode naar de RES 2.0 bij de plannen en projecten te sturen op een verhouding van 60% wind en 40% zon op regionaal niveau voor het bod van 1,826 TWh. Deze doelstelling vertalen we niet een-op-een naar elke gemeente, maar is een gezamenlijke doelstelling op regioniveau waar elke gemeente haar bijdrage aan levert. In subregionale samenwerking vullen we deze doelstelling in. We zien nu al dat de samenstelling in zon en wind in het bod regelmatig verschuift. Bij enkele gemeenten zien we veranderingen naar meer wind en soms ook naar meer zon-op-dak. Vaak gaan windprojecten ook gepaard met combinatiemogelijkheden voor zon-op-veld. Dit soort combinatieprojecten en initiatieven van bedrijven voor zon-op-dak leiden in onze doelstelling niet automatisch tot meer opwek door wind. We verwachten van elke gemeente dat zij in de (sub-)regio zichtbaar maakt wat de bijdrage is aan deze doelstelling.

Het bod van West-Overijssel

De RES-regio West-Overijssel doet het aanbod om vanaf 2030 jaarlijks 1,826 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken.

Dit bod bestaat uit al gerealiseerde projecten, concrete initiatieven die nog niet gerealiseerd zijn en ambitie (doelstelling nog niet gekoppeld aan concrete projecten). In figuur 1 is het bod per gemeente te zien.

Figuur 1: het bod RES 1.0 van West-Overijssel.

	Zon op veld*	Zon op dak*	Wind *	Totaal	Relatieve aandeel per type technologie	
Gemeente	(GWh)	(GWh)	(GWh)	(GWh)	Zon (%)	Wind (%)
Dalfsen	25	18	57	100	43%	57%
Deventer	49	100	63	212	70%	30%
Hardenberg	39	32	166	237	30%	70%
Kampen	55	33	156	244	36%	64%
Olst-Wijhe	64	10	pm	74	100%	0%
Ommen	50	20	34	104	67%	33%
Raalte	41	52	7	100	93%	7%
Staphorst	10	50	60	120	50%	50%
Steen-wijkerland	112	59	0	171	100%	0%
Zwarte-waterland	22	33	50	105	52%	48%
Zwolle	100	201	58	359	84%	16%
REGIO	567	608	651	1826	64%	36%

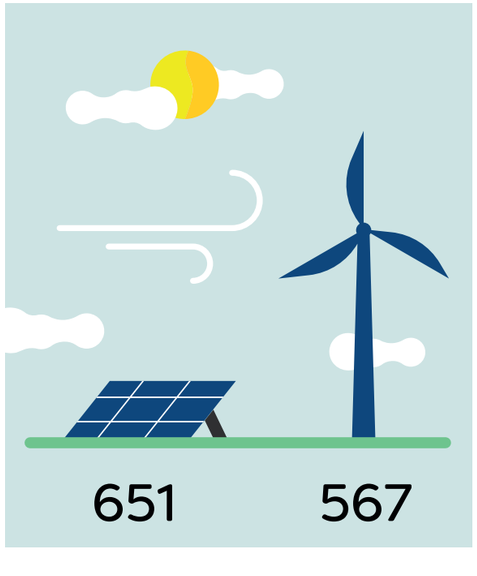
*Pm: In Olst-Wijhe zijn het ruimtelijk beleid en de onderzoeksgebieden voor Wind vastgesteld. Na afronding van de lopende (subregionale) gebiedsprocessen, in 2023 / voor RES 2.0, zal de pm-post worden geconcretiseerd.
* De huidige verdeling zon/wind is indicatief
* De bijdrage van de Waterschappen zijn in het bod opgenomen

4. Het bod van West-Overijssel

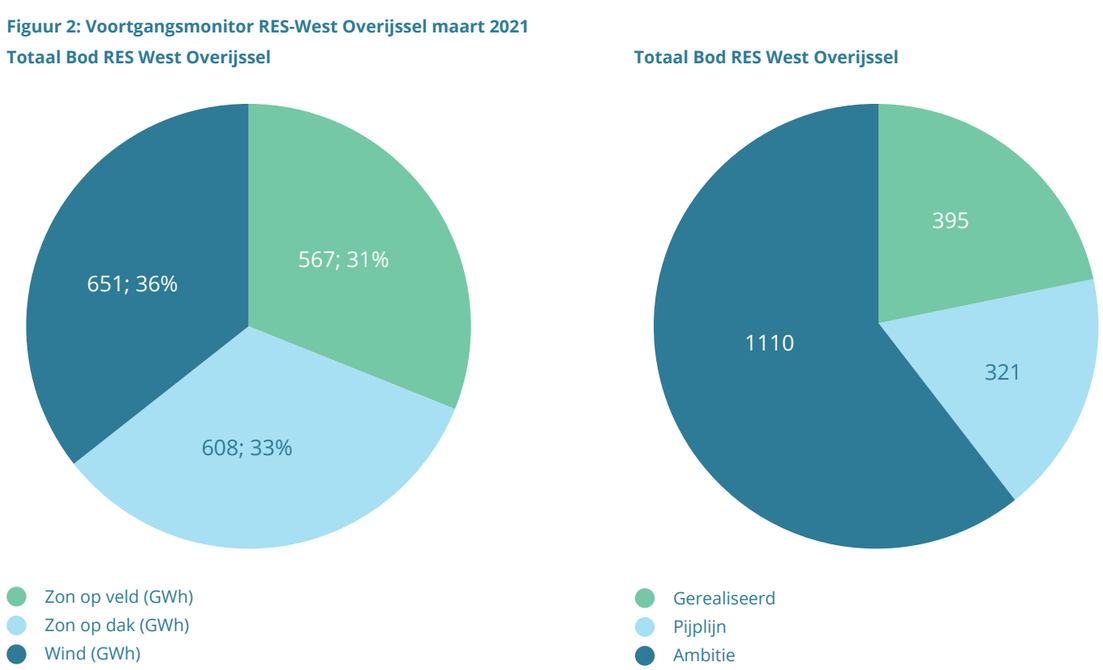
4.1 Voortgang en monitor opwek

Om de voortgang van het West-Overijsselse bod te volgen, is er een monitor in het leven geroepen. In de monitor houden we voor verschillende fases van projecten, per techniek, de voortgang van de opwek van duurzame energie bij. Van de 1,8 TWh die West-Overijssel in 2030 zelf wil opwekken, wekken we nu 20% duurzaam op en voor nog eens 20% bestaan concrete plannen. Dat betekent dat tot 2030 voor de resterende 60% plannen gemaakt en/of gerealiseerd worden (zie figuur 2).

In de bouwsteen Elektriciteit is deze monitor uitgewerkt.

Figuur 2: Voortgangsmonitor RES-West Overijssel maart 2021

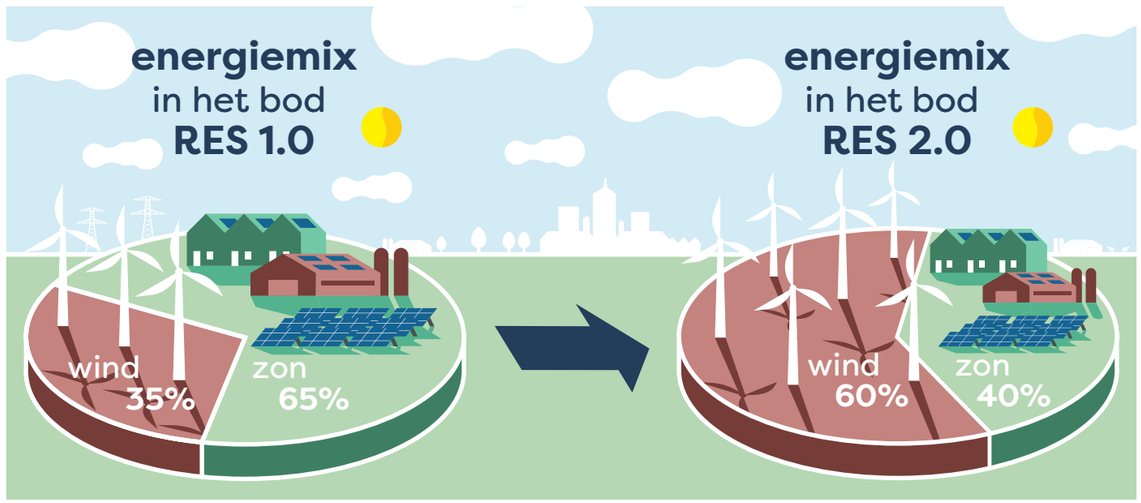
4.2 Verhouding wind-zon

De mix van wind, zon-op-dak en zon-op-veld in de RES 1.0 blijkt vanuit de verschillende hoekpunten geen optimale verhouding. Het gaat hier dan specifiek om de aspecten ruimtelijke impact, maatschappelijke kostenefficiency, maatschappelijke acceptatie en tijdig beschikbare netwerkruimte.

De partners in deze RES-regio hebben zich dan ook ten doel gesteld om in de periode naar RES 2.0 te streven naar een regionale verhouding van 60% wind en 40% zon voor het RES-bod. Deze doelstelling vertalen we niet een-op-een naar elke gemeente, maar is een gezamenlijke doelstelling op regioniveau waar elke gemeente haar bijdrage aan levert. In subregionale samenwerking verkennen we de mogelijkheden om deze doelstelling regionaal in te vullen.

Van elke gemeente verwachten we dat zij in de (sub)regio zichtbaar maakt wat de bijdrage is aan deze doelstelling. Hiervoor hanteren wij de volgende elementen bij het invullen van de lokale ambitie:

1. Vergroten van het aandeel wind.
2. Faciliteren autonome ontwikkeling zon-op-dak.
3. Invullen resterende ambitie met zon-op-veld.

4. Het bod van West-Overijssel

4.3 Zon-op-dak

Ruimte is schaars. Dubbelgebruik van ruimte is daarom een uitgangspunt waar veel draagvlak voor is. Zon-op-dak weegt mee in het RES-bod wanneer het project meer dan 15 kWp vermogen heeft (vanaf +/- 50 panelen). Regionaal wordt op verschillende manieren ingezet op het stimuleren en faciliteren van dit dubbele ruimtegebruik.

Dit gebeurt onder andere door de 'taskforce zon-op-dak' vanuit het uitvoeringsprogramma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) Binnen deze taskforce wordt onder andere gekeken naar de mogelijkheid van een gebiedsgerichte aanpak, waarbij we vraag en aanbod van elektriciteit samenbrengen. Op deze wijze geven we samen invulling aan de ambitie om op de daken in West-Overijssel minimaal 649 GWh op te wekken. Meer informatie hierover treft u aan in de Bouwsteen Elektriciteit

4.4 Risico's en randvoorwaarden voor het RES-bod

Ons bod vullen we in door veel verschillende soorten opwekprojecten, van enkele tientallen zonnepanelen op een dak, tot een cluster van meerdere grote windturbines. Deze projecten kennen verschillende doorlooptijden en afhankelijkheden. Voor allemaal geldt dat wanneer het project 'af' is, aansluiting op het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk is. Naar de toekomst toe moeten er steeds meer projecten aangesloten worden op het regionale en landelijke elektriciteitsnetwerk. Dit zijn complexe ontwikkelingen. Hiervoor is samenspel nodig tussen netbeheerder, gemeente en energieproject. Dit complexe samenspel vraagt om het formuleren van randvoorwaarden en bijbehorende risico's in de realisatie van het RES-bod (zie figuur 3). Ons bod is alleen geldig wanneer opwekprojecten kunnen worden aangesloten op het netwerk.
Om de risico's te verkleinen, is sturing van gemeenten en netbeheerders nodig. Ook is het nodig dat de gemeenten en netbeheerders voldoende toegerust zijn voor deze taak. In de Bouwsteen Elektriciteit zijn deze randvoorwaarden en risico's verder toegelicht.

Figuur 3: Overzicht Risico's en randvoorwaarden voor ons bod

	Randvoorwaarde	Risico voor realisatie bod
1.	Goede uitwisseling informatie	Onvoldoende info voor besluitvorming en realisatie
2.	Creëren handelingsperspectief (reële kansen op locaties en binnen termijnen)	Initiatieven stagneren door ontbreken handelingsperspectief
3.	Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte	Schaarse netwerkruimte niet optimaal benut; Onvoldoende mogelijkheid om te sturen
4.	Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur kennen	Te hoge maatschappelijke kosten voor realisatie door desinvestering
5.	Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk	Onvoldoende netwerkruimte kan leiden tot een niet (tijdig) te realiseren bod
6.	Financieel perspectief vanuit het Rijk onderkennen	Ongewenste sturing vanuit het Rijk op steeds grotere opwekschaal leidt tot weerstand
7.	Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk meenemen richting RES 2.0	Gevolgen nieuwe extra invloeden zijn in combinatie met bod moeilijk in te schatten

5. De zoekgebieden

We bouwen de RES op vanuit lokale ambities en respecteren elkaars tempoverschillen. Waar sommige gemeenten al zoekgebieden hebben vastgesteld, werken andere gemeenten met uitsluitingsgebieden. Weer andere gemeenten zitten nog volop in het proces van het toewijzen van zoekgebieden. We spreken af dat we in de RES 2.0 of zoveel eerder als mogelijk, zoekgebieden vaststellen.

Doelstelling: Zoekgebieden voor zon en/of wind op de kaart

Zoekgebieden laten zien waar we in West-Overijssel kansen voor grootschalige opwek zien. De mate waarin daadwerkelijke projecten door initiatiefnemers gerealiseerd kunnen worden, is nog onderwerp van het proces van participatie met inwoners, onderzoek naar mogelijkheden en beperkingen qua ruimtelijke, financiële en milieutechnische aspecten, lokaal eigendom en het succesvol doorlopen van vergunningstrajecten. Wij stellen vast dat een fors deel van onze ambities nog niet in zoekgebieden of projecten zijn vastgelegd en stellen ons ten doel dat in de RES 2.0:

A. Alle zoekgebieden van West-Overijssel met bestuurlijke besluiten zijn bekrachtigd, zodat in elk geval van alle windprojecten bekend is waar ontwikkelmogelijkheden zijn voorzien.
B. Voor het merendeel van de projecten zon-op-veld wordt het zoekgebied zo bepaald dat een goede verdeling naar Hoogspannings-/Middenspanningsstation (HSMS) kan worden vastgesteld en de netbeheerder de investeringsplannen hierop aan kan sluiten.

Zoekgebieden op de kaart

De kaart is een weerspiegeling van dit proces. In de RES 1.0 staan alle, door de betreffende gemeenteraad vastgestelde, zoekgebieden op de kaart. Het betreft een momentopname van de situatie in april 2021. In de ontwikkeling naar de RES 2.0 gaan we alle zoekgebieden vaststellen en is het mogelijk dat zoekgebieden en/of uitsluitingsgebieden worden bijgesteld op basis van subregionale samenwerking. Over resultaten van subregionale samenwerking besluiten de gemeenteraden. Per gemeente verschilt de wijze waarop met zoekgebieden wordt omgegaan. Zo zijn er gemeenten die kozen voor uitsluitingsgebieden. Andere gemeenten hebben ingezet op specifieke zoekgebieden. In de kaartviewer hebben we deze allen op een vergelijkbare manier weergegeven: als zoekgebieden voor zon en wind.

Zoekgebieden in relatie tot het bod

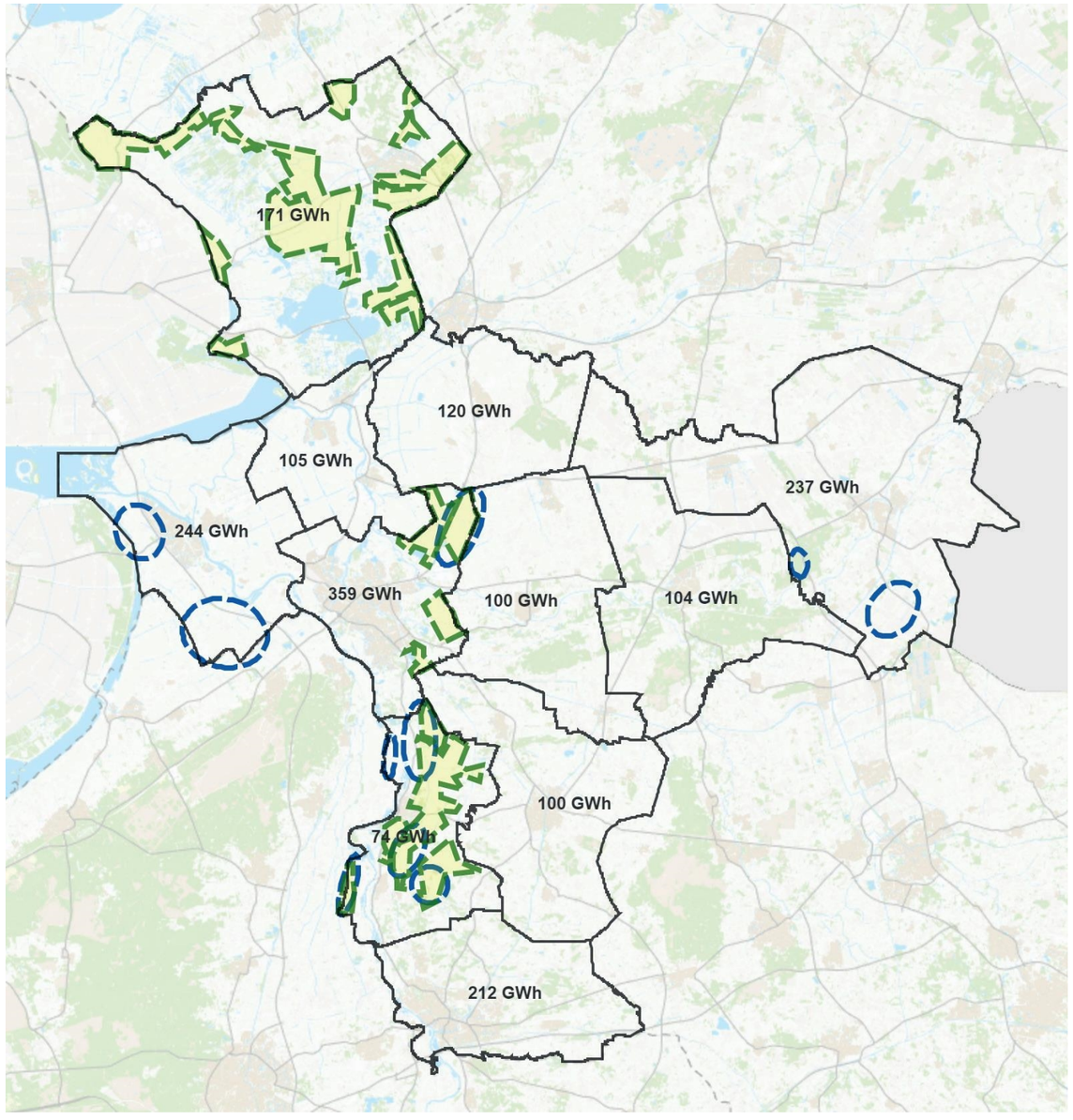
Zoekgebieden geven een betekenis aan de kaart van West-Overijssel en laten zien waar we grootschalige opwek voorzien. Hoeveel windturbines of hoeveel zonnepanelen staat nog niet vast, evenmin als de exacte locatie binnen het zoekgebied. Daarnaast kan het zo zijn dat een gemeente meerdere zoekgebieden heeft, maar niet in alle gebieden wordt wind ontwikkeld in de periode tot 2030. Ontwikkeling is mede afhankelijk van bijvoorbeeld gebiedsprocessen.

Mogelijkheden binnen en buiten de zoekgebieden

Ons doel is om binnen de zoekgebieden de energieprojecten te realiseren. Veel gemeenten hebben buiten deze zoekgebieden ook ruimte voor energieprojecten. Het gaat in veel gevallen om kleinschalige ontwikkelingen zoals een erfmolen of een kleine veldopstelling van zonnepanelen.

5. De zoekgebieden

Regio West-Overijssel

Legenda

Zoekgebieden zon

Zoekgebieden wind

6. Ruimtelijke kwaliteit

We hebben afgesproken dat we de RES lokaal opbouwen en dat we tegelijkertijd de regionale potentie benutten. Voor het onderdeel ruimtelijke kwaliteit hebben we hiervoor drie ontwerpprincipes gedefinieerd in de concept-RES. Nu een deel van de zoekgebieden op kaart staan, zien we dat de ontwerpprincipes op veel plekken zijn toegepast.

Ruimtelijke kwaliteit beschouwen we in de RES vanuit een regionale blik. Daarmee sluiten we lokale en kleinschalige projecten niet uit. Binnen de bebouwde omgeving benutten we kansen, we stimuleren zon-op-dak, kleinschalige opwek en lokale opslag. Door de opwek niet te zien als een extra opgave maar als kans en katalysator, neemt het multifunctioneel gebruik toe en benutten we meekoppelkansen.

Doelstelling: Optimaliseren ruimtelijke kwaliteit bij opwek

Vanuit de analyse van de zoekgebieden op de ontwerpprincipes, definiëren we de belangrijkste ruimtelijke potentie op schaal van de regio in:

- **Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving.**
- **Koppeling van energievraag en aanbod.**
- **De ruimtelijke meekoppelkansen.**
- **Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur.**
- **Het ontzien van waardevolle gebieden.**
- **Clustering in de daarvoor geschikte landschappen.**

Op lokaal en subregionaal niveau werken we dit verder uit in de totstandkoming en invulling van zoekgebieden. In de RES 2.0 maken we de balans op.

6.1 Ontwerpprincipes

In de concept-RES hebben we afgesproken dat we de energieopgave in West-Overijssel vormgeven volgens drie ontwerpprincipes:

- Efficiënt koppelen van vraag en aanbod.
- Het combineren van opgaven (meekoppelkansen) en meervoudig ruimtegebruik.
- Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken.

De ontwerpprincipes baseerden we op leidende principes in de ruimtelijke ordening. Ze zijn te herleiden naar de Nationale Omgevingsvisie, waarin vergelijkbare principes leidend zijn (combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen van negatieve effecten wordt voorkomen). Het toepassen van deze principes heeft tot doel om ruimte vragende energieopwekking zorgvuldig ruimtelijk in te passen. De principes geven richting aan de locaties waar energieprojecten het best passen. Daarnaast geven de principes invulling aan de wijze waarop in verschillende landschappen de projecten worden ingepast.

Principe-uitwerkingen en voorbeelden zijn opgenomen in de bouwsteen ruimtelijke kwaliteit: het inspiratiedocument.

6. Ruimtelijke kwaliteit

Achtergronden bij de ontwerpprincipes

Efficiënt koppelen van vraag en aanbod
Dit principe komt voort uit het voorkomen van het afwentelen van negatieve effecten. Ingrepen in een gebied mogen niet leiden tot negatieve effecten op andere gebieden. Dit leidt ertoe dat daar waar energie gevraagd wordt, deze ook wordt opgewekt. Het ruimtelijk combineren van opwek, opslag en afzet maakt een efficiënt en compact distributie- en infrastructuurnetwerk van energie mogelijk. We onderzoeken in welke gebieden dat kansrijk is. Daarbij houden we rekening met de verstedelijkingsopgave van wonen en bedrijvigheid.

Het combineren van opgaven en meervoudig ruimtegebruik
Zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik is het uitgangspunt bij iedere ruimtelijke opgave. Waar mogelijk kiezen we voor meervoudig ruimtegebruik. Hieronder verstaan we bijvoorbeeld: zonnepanelen op daken, parkeerplaatsen of op waterberging en windmolens langs infrastructuur. Dit betekent dat meervoudig ruimtegebruik voorgaat op enkelvoudig ruimtegebruik. In de provinciale omgevingsverordening is dit principe voor zonprojecten vertaald in de zonneladder.

Naast het meervoudige ruimtegebruik zoeken we naar koppelingen met andere opgaven. We gebruiken de energieopwekking als hefboom voor andere opgaven zoals extensivering van de landbouw, klimaatadaptatie en natuurontwikkeling, waarbij ook biodiversiteit bevorderd wordt. Met de opbrengsten van wind- en zonneprojecten kunnen we maatschappelijke voorzieningen betalen en in stand houden. Op deze manier kan de energieopgave bijdragen aan de leefbaarheid.

Aansluiten bij gebiedsspecifieke kenmerken
De identiteit en kenmerken van een gebied staan centraal bij ruimtelijke opgaven. ‘Bij de inpassing van nieuwe functies moeten we rekening houden met de kwaliteit van bodem, water, lucht, cultureel erfgoed en natuur. De aanwezige en door bewoners en gebruikers beleefde kwaliteiten en ontwikkelingsmogelijkheden zijn overal anders. Dit moet doorwerken in de aanpak van opgaven in ieder specifiek gebied’ (Nationale Omgevingsvisie). De energieopgave moet aansluiten bij de kenmerken van een gebied. Het gaat daarbij om landschapstypologie, leefbaarheid, belevingswaarde, natuurontwikkeling, erfgoed en milieu.

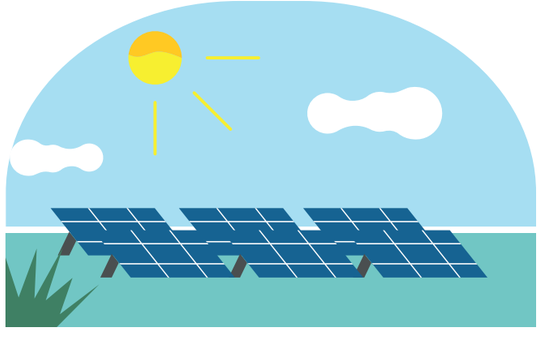
In de concept-RES hebben we afgesproken dat we de ruimtelijke ontwerpprincipes op (sub)regionale en lokale schaal toepassen. Deze ontwerpprincipes zijn uitgewerkt in de doelstellingen in de paragraaf 6.2 Ruimtelijke potentie en in het inspiratiedocument in de Bouwsteen Ruimte.

Analyse
De zoekgebieden die we in de RES 1.0 als vastgestelde gebieden op de kaart hebben gezet, zijn op basis van de ontwerpprincipes nader beschouwd. Zoekgebieden liggen voor een belangrijk deel in jonge ontginningslandschappen. Dit zijn de jongst ontgonnen landschappen (op de provinciaal vastgestelde kaart met landschapstypen zijn dit de veenkoloniale landschappen en de jonge heide- en broekontginningslandschappen), met als belangrijkste kenmerken openheid en de grote schaal.

De energieopgave brengt ook lasten met zich mee. Nieuwe energieopwekking maakt dat de leefomgeving verder onder druk kan komen te staan. Bijvoorbeeld door negatieve effecten zoals (laagfrequent) geluid en slagschaduw bij windturbines. Ook de afname van biodiversiteit door aaneengesloten vlakken met zonnepanelen en vogelsterfte door windturbines, zijn hier voorbeelden van. Dit onderstreept de noodzaak tot zorgvuldige uitwerking van de energieopgave.

Zonneladder
De zonneladder is onderdeel van de provinciale verordening voor zonnevelden en geeft een voorkeursvolgorde aan. Deze is niet volgtijdelijk. ‘De intentie van de zonneladder is om zowel op daken als in het vrije veld zonnepanelen mogelijk te maken. Waarbij de voorkeur en stimulans ligt op het zoveel mogelijk benutten van daken, bouwvlakken, bedrijfsterreinen, infrastructurele voorzieningen, erven en lokale initiatieven met kleine velden in stads- en dorpsranden. Ook met een stevige inzet op deze locaties worden de klimaatdoelen niet gehaald en zijn velden in het agrarisch gebied onvermijdelijk. Bij deze velden in het agrarisch gebied gaat de voorkeur en inzet uit naar projecten met meerwaarde. Meerwaarde die ontstaat door het gelijktijdig realiseren van andere opgaven: met functiecombinaties (lees: meervoudig ruimtegebruik, bijvoorbeeld waterberging onder zonnepanelen) en met gebiedsontwikkeling. In laatste instantie zijn monofunctionele velden op agrarische grond acceptabel, als sluitstuk voor het realiseren van de energiedoelen en goede landbouwgrond wordt daarbij ontzien.’

Om overzicht te houden op de toepassing van de zonneladder en de werking hiervan in de praktijk zal in de monitor van de RES een overzicht van de zonneprojecten worden bijgehouden waarin door middel van verwijzing naar documenten en besluiten van de gemeenten inzichtelijk wordt gemaakt hoe in specifieke gevallen de afweging is gemaakt. Bij de RES 2.0 kan dan op basis van deze informatie in de monitor gerapporteerd worden welk effect de toepassing van de zonneladder heeft gehad op aantal en aard van de zonnevelden in de regio.

6.2 Ruimtelijke potentie

Op basis van de drie ontwerpprincipes hebben we na een gezamenlijke analyse en uitwerking de volgende ruimtelijke doelen geformuleerd:
- Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving.
- Koppeling van energievraag en aanbod (ofwel opwek).
- De ruimtelijke meekoppelkansen.
- Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur (weg, water en spoor).
- Het ontzien van waardevolle gebieden.
- Clustering in de daarvoor geschikte landschappen.

Benutten van kansen binnen de bebouwde omgeving
Binnen de bebouwde omgeving benutten we kansen, we stimuleren zon-op-dak, kleinschalige opwek en lokale opslag. Dit vraagt om integratie in het stedenbouwkundig ontwerp bij verstedelijkingsopgaven en een goede inpassing in bestaand bebouwd gebied. Voor meervoudig ruimtegebruik en de koppeling van vraag en aanbod liggen in de bebouwde omgeving grote kansen. Door verder in te zetten op besparing en het vergroten van de opwekmogelijkheden, is er op de lange termijn minder ruimte nodig in het landelijk gebied.

Koppeling van energievraag en aanbod (ofwel opwek)
Het opwekken van energie op en nabij industrie- en bedrijventerreinen, biedt kansen. We zien kansen in het beter benutten van ruimte door het koppelen van de stedelijke dynamiek aan energieprojecten. Gemeenten betrekken dit in het aanwijzen van de zoekgebieden en in gesprekken met initiatiefnemers over mogelijke projectlocaties.

De ruimtelijke meekoppelkansen
We koppelen zoveel mogelijk gebiedsspecifieke ontwikkelingen aan de energieopgave. Het gaat daarbij bijvoorbeeld over klimaattransitie (als veenweide, verdroging, etc.), natuuropgave (bossenstrategie, biodiversiteit), landbouwontwikkeling (kavelruil, kringlooplandbouw) en verstedelijkingsopgaven. Per gebied verschillen deze opgaven en vragen om gebiedsspecifieke uitwerking. De energieopgave zelf kan ook aanleiding vormen om andere kansen in een gebied tot ontwikkeling te brengen en verder vorm te geven. Dit doen we in samenhang met de omgevingsvisies (nationaal, provinciaal, gemeentelijk en waterschap).

6. Ruimtelijke kwaliteit

Door het uitwerken van meekoppelkansen gelijk te doen met het uitwerken van de energieopgave, kan dit de leefbaarheid versterken en maatschappelijke weerstand doen verminderen. Verschillende voorbeelden van de koppelingen tussen energieopwekking en andere gebiedskansen zijn opgenomen in het inspiratiedocument ruimtelijke kwaliteit. De kansen worden op gebiedsniveau gedefinieerd en uitgewerkt per zoekgebied in de RES 2.0.

Energieopwekking een bedreiging én kans voor biodiversiteit

Energieprojecten kunnen nadelig uitpakken voor ecologie en biodiversiteit. Het is echter goed mogelijk om deze negatieve effecten met een goed ontwerp op te vangen. Zonneparken kunnen we ruimtelijk zo inrichten dat met het afwisselen van panelen met kruidenrijke stroken, juist een verrijking voor de biodiversiteit vormen. Een ander voorbeeld: de ontwikkeling van een windbos (waar turbines in nieuw bos staan) biedt kansen voor toenemende biodiversiteit en voor vastlegging van CO_2.

Energieopwekking langs hoofdinfrastructuur

Het koppelen van de energieopgave in of langs de hoofdinfrastructuur versterkt de ruimtelijke kwaliteit op regionaal niveau. Het doel is om samen tot een ontwerp te komen dat eenduidigheid uitstraalt vanuit de weg én vanuit het landschap. Daarbij is het noodzakelijk om grensontkennend (ook buiten de RES-regio) te werken. Een goed voorbeeld is de toepassing van windenergie langs de A28.
In West-Overijssel liggen kansen om dit verder te benutten. De kansrijke projecten worden vastgelegd in de RES 2.0. Daarbij vindt er bovenregionale afstemming plaats. Hierbij houden we rekening met lokale keuzes en kenmerken.

Het ontzien van waardevolle gebieden

Ons uitgangspunt is om waardevolle gebieden (Nationale Landschappen, Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland) zoveel mogelijk te ontzien van energieprojecten. De mogelijkheden in deze gebieden en in de invloedssfeer ervan onderzoeken we (sub)regionaal en werken we uit in de RES 2.0. Hiervoor organiseren we een (sub)regionaal gesprek over gedeelde waarden; wat zijn de waarden per gebied en hoe definiëren we de invloedssfeer van deze gebieden. Welke ontwikkelingen, in schaal, type en vorm zijn passend en hoe kunnen we dit (sub)regionaal verder vormgeven?

Clustering in de daarvoor geschikte landschappen

Clustering betekent dat we een belangrijk deel van de opgave voor wind in een beperkt aantal gebieden realiseren. Hiermee voorkomen we versnippering van de opgave en behouden we diversiteit tussen landschappen. Clustering leidt bovendien tot lagere maatschappelijke kosten. De wijze waarop en de mate waarin energieprojecten worden geclusterd gaan we op subregionaal niveau verder vormgeven. Een voorbeeld van een subregionale samenwerking is de samenwerking tussen Zwolle, Dalfsen, Zwartewaterland, Staphorst en de provincie. Hier is gestart met verkenningen tot het ontwikkelen van geclusterde projecten.

In de energieclusters ontstaan kansen voor combinaties van verschillende vormen van opwek en opslag. De kansen hiertoe verschillen per gebied. Clustering vraagt om zorgvuldige gebiedsprocessen, waarbij we investeren in de meekoppelkansen:

- We geven uitwerking aan de potenties voor clustering van de opgave voor wind in de daarvoor geschikte landschappen in de RES 2.0.
- We onderzoeken in subregionale samenwerking de mogelijkheden van energielandschappen (het optimaal benutten van deze gebieden met verschillende opwek- en opslagtechnieken met de ontwerpopgave voor de energieprojecten en andere opgaven op gebiedsniveau) en nemen deze op in de RES 2.0.
- Gemeenten die op basis van deze uitwerking besluiten om tot een wijziging van hun zoekgebieden over te gaan, nemen hierover een besluit dat we opnemen in de RES 2.0.
- In de fase tussen de RES 1.0 en de RES 2.0 worden, waar relevant, afspraken gemaakt over de verdeling van lusten en lasten tussen betreffende partner.

In het kader van Nieuwe Energie Overijssel is geld beschikbaar gesteld voor de ondersteuning van de ontwikkeling van energiegebieden. Clustering van energieopwekking, -opslag en -benutting kan ruimtelijke, infrastructurele en economische voordelen bieden. We verkennen deze mogelijkheden in subregionaal verband.

6.3 Ruimtelijke procedure: onderzoeksagenda omgevingseffecten

Energieopwekking kan effecten hebben op gezondheid en milieu. We spreken af dat we in West-Overijssel samen een onderzoeksagenda formuleren. Hierin nemen we onderzoeken op die op schaal van de regio inzicht geven in (cumulatieve) milieu- en gezondheidseffecten. Het gaat daarbij onder andere om ecologie en biodiversiteit en geluid. Onderzoeksresultaten van eerdere milieueffectrapportages, gemeentelijke onderzoeken en verkenningen worden hierin betrokken. Deze onderzoeksagenda wordt in het najaar van 2021 vastgesteld en vervolgens uitgevoerd. Op basis van de resultaten die in het voorjaar van 2022 bekend zijn, wordt een besluit genomen over een MER. Daarbij liggen er op dat moment drie mogelijkheden:

A. Het uitvoeren van een planMER voor de regio.
B. PlanMER's per subregionale samenwerking.
C. Geen planMER voor energieopwekking.

De financiële consequenties worden per stap in beeld gebracht.

7. Netwerk

In dit hoofdstuk worden de uitdagingen die de energietransitie heeft voor het elektriciteitsnetwerk besproken. We gaan in op de factoren die van invloed zijn op (de kosten van) de infrastructuur 'knoppen van maatschappelijke kosten', de netwerkimpactanalyse en systeemstudie lichten we kort toe. Dit leidt tot twee doelstellingen met betrekking tot het netwerk.

Doelstelling: beperken maatschappelijke kosten

A. **Voor een succesvolle uitvoering van de projecten voor opwek van duurzame energie is het belangrijk dat we de afstemming tussen gemeenten en netbeheerder over de planning, zowel op korte als lange termijn, verbeteren. In de afgelopen maanden is gestart met de ontwikkeling hiervoor. We spreken af dat we dit in de uitvoeringsstrategie verder uitwerken. Op Overijsselse schaal is hier al op initiatief van provincie en netbeheerders een overlegstructuur georganiseerd waarbij provincie, TenneT, regionale netbeheerders, NEO en de beide RES-regio's Samen Naar Integraal Programmeren gaan (SNIP).**
B. **Wij spannen ons in om de mechanismen 'knoppen van maatschappelijke kosten' in en tussen te ontwikkelen zoekgebieden en projectgebieden toe te passen. We kijken dus naar de mogelijkheden voor meer wind, grotere clusters en redelijke afstanden tot aansluitpunten. Natuurlijk wegen we daarbij alle hoekpunten mee.**

Verandering van het energiesysteem

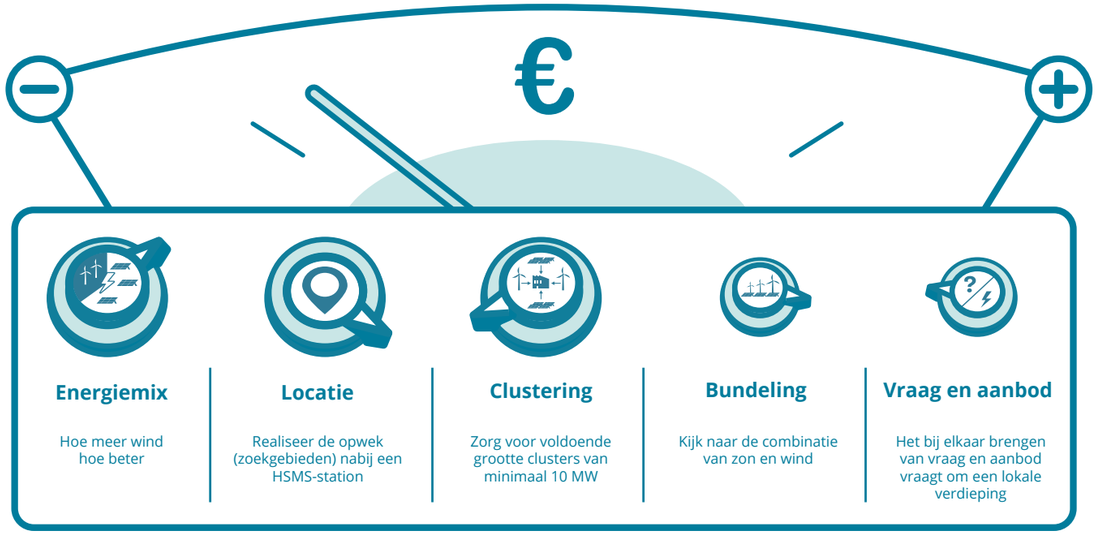
De veranderingen in onze energiesystemen als gevolg van de energietransitie zijn enorm. Ging ons huidige systeem uit van centrale opwek in de vorm van grote centrales, nu gaan we naar een systeem van decentrale opwek waarbij op veel verschillende manieren in het netwerk elektriciteit moet worden ingevoerd.
Hierbij komt dat er steeds meer partijen een rol spelen in de energievoorziening. Bovendien wil iedereen vanwege onder andere de complexe planningsprocessen vroegtijdig helderheid hebben over de haalbaarheid van een initiatief. Kortom de aanpassingen aan het netwerk zijn een complexe en belangrijke opgave waar we samen voor staan.

7.1 De knoppen van maatschappelijke kosten

Het grootschalig opwekken van duurzame energie vraagt om nieuwe infrastructuur zoals kabels en verdeelstations. De mate waarin nieuwe infrastructuur nodig is voor de aansluiting van duurzame opwek is afhankelijk van een aantal factoren, oftewel 'knoppen' waaraan gedraaid kan worden. De impact van elke knop verschilt en samen hebben ze veel invloed op de kosten die voor de aanpassing van het netwerk gemaakt moeten worden. In de figuur rechtsboven zijn deze schematisch weergegeven.

In West-Overijssel hebben we als doel ons in te spannen om de mechanismen 'knoppen van maatschappelijke kosten' in en tussen te ontwikkelen zoekgebieden en projectgebieden toe te passen. In de Bouwsteen Netwerk is een nadere onderbouwing van de knoppen gegeven.

De knoppen maatschappelijke kosten naar omvang en impact:

7.2 Netwerkanalyse

De lokale ambities, onder andere weergegeven in de zoekgebieden, geven een beeld op wat we waar op weg naar 2030 kunnen realiseren. Omdat een grote hoeveelheid projecten op termijn duurzame energie gaan invoeren op het netwerk vraagt dit om aanpassingen. Om hier een goed beeld van te krijgen, zodat het netwerk ook tijdig gereed is om deze projecten aan te sluiten, is een netwerkimpactanalyse gemaakt door de gezamenlijke netbeheerders.

Voor een gedeelte van het bod in de RES West-Overijssel weten we al concreet waar én wanneer projecten voor de opwek van duurzame energie zijn of komen. Maar het bod bestaat ook voor een gedeelte uit gemeentelijke ambities die nog concreter moeten worden uitgewerkt om de impact op het netwerk goed in te schatten. Hierbij nemen we ook andere ontwikkelingen mee die nodig zijn voor een juiste netberekening, zoals elektrificatie van de industrie (CES), elektrificatie van de mobiliteit (NAL) en de warmtetransitie (TVW). Echter, ook die prognoses zijn, net als prognoses binnen de RES, nog volop in ontwikkeling of worden nog opgestart. De regionale netbeheerders en TenneT hebben op basis van de nu beschikbare RES een voorlopige analyse gemaakt van de gevolgen voor het elektriciteitsnet. Dat dient als input voor hun investeringsprognoses. Zie voor meer informatie de Netimpactrapportage RES 1.0. die in de Bouwsteen Netwerk is opgenomen.

Relatie tussen zoekgebieden en elektriciteitsnetwerk

De duurzame elektriciteit die we opwekken moet worden getransporteerd via het elektriciteitsnetwerk. De locatiekeuze voor een wind- of zonnepark of een grootschalige opstelling van zonnepanelen op daken, heeft een relatie met de ligging en capaciteit van dit elektriciteitsnetwerk. De afstand ten opzichte van het elektriciteitsnet bepaalt of het mogelijk is het park zonder veel extra kosten aan te sluiten op het net.

7. Netwerk

Aansluiten van het bod

De conclusie van de analyse is dat het mogelijk is om het RES-bod aan te sluiten voor West-Overijssel. Maar ook dat we in de komende jaren nog veel moeten aanpassen en uitbreiden op alle lagen van het netwerk. In de rapportage ligt de focus op de aanpassingen in het hoog- en middenspanningsnetwerk (HSMS). Voor de lagere netwerken (MS en LS) op een meer lokaal niveau hebben we ook geconstateerd dat veel aanpassingen noodzakelijk zijn. Om alle aanpassingen efficiënt en effectief uit te voeren is een nauwe afstemming met alle stakeholders een voorwaarde.

Verdere uitwerking

We spreken af dat we dit proces van afstemming en sturing verder voortzetten. Deze afstemming is gestart in de voorbereiding op de RES 1.0 met de zogenaamde koersgesprekken tussen gemeenten en de netbeheerders. We gaan waar nodig de gesprekken intensiveren om tot een goede invulling van de benodigde aanpassingen en benutting van het bestaande netwerk te komen. Hiernaast zal de regionale netbeheerder bij netwerkschaarste congestiemanagement inzetten zodat er maximale aansluitcapaciteit beschikbaar is om het bod te faciliteren.

Verder spreken netbeheerder en lokale overheden af dat het benodigde vergunningsproces actief door lokale overheden zal worden ondersteund om tot een voorspoedige uitvoering in West-Overijssel te komen, zoals extra kabeltracé of transformator. Zo werken de partners in de RES West-Overijssel samen in de realisatie van het bod.

7.3 Samen Naar Integraal Programmeren

Voor een succesvolle uitvoering van de projecten voor opwek van duurzame energie en andere opgaven, is het belangrijk dat de afstemming tussen de gemeenten en netbeheerder over inhoud en planning verbetert. Dit geldt voor projecten, zowel op korte als lange termijn, die een verband houden met het netwerk (zoals bijvoorbeeld nieuwe woonwijken of bedrijvenlocaties). In de afgelopen maanden startte de ontwikkeling hiervoor. Op Overijsselse schaal organiseerden we hier al een overlegstructuur voor waarbij provincie, TenneT, regionale netbeheerders, Uitvoeringsprogramma NEO en de beide RES-regio's Samen Naar Integraal Programmeren (SNIP) gaan. Deze overlegstructuur wordt in de fase na de RES 1.0 voortgezet.

SNIP houdt daarnaast ook rekening met de suggesties die gedaan worden op nationale schaal, zowel vanuit het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NP RES) als Netbeheer Nederland. De bijdragen uit de betreffende werkgroepen zijn in de Bouwsteen Netwerk als bijlage opgenomen.

Systeemstudie 2050: vier scenario's voor Overijssel binnen een Klimaatneutraal Nederland

Naast de netwerkimpactanalyse zijn er in opdracht van provincie Overijssel, de RES-regio's West-Overijssel en Twente en Enexis Netbeheer vier mogelijke (extreme) toekomstscenario's in kaart gebracht. Deze scenario's houden rekening met de mogelijke ontwikkelingen in de energiehuishouding op de langere termijn. De scenario's laten vier verschillende beelden zien van Nederland in 2050. Ze geven meer inzicht in de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energieproductie en het toekomstige energieverbruik. Met daarbij de mogelijke gevolgen voor het energiesysteem op basis van de nationaal ontwikkelde klimaatneutrale scenario's.

Knelpunten op het netwerk

Alle scenario's laten zien dat we verwachten dat richting 2050 de vraag naar elektriciteit en de lokale duurzame productie hiervan sterk groeit. De huidige infrastructuur kan deze groei niet aan, waarbij de studie laat zien dat de lokale opwek op termijn de grootste netverzwaringen vereist. Naast netverzwaring zijn flexibele oplossingen, die lokaal de benodigde verzwaring kunnen beperken of voorkomen, van groot belang. De systeemstudie beschrijft een aantal van deze oplossingen en de daarbij behorende handelingsperspectieven.

Dit bevestigt dat ook op de lange termijn goede sturing op de netaanpassingen aan de hand van de knoppen voor maatschappelijke kostenefficiency van belang is.

8. Regionale Structuur Warmte

Dit hoofdstuk bevat de samenvatting van de Regionale Structuur Warmte (RSW). In de bijlage is de bouwsteen RSW met aanvullende informatie opgenomen.

Strekking en doel van de RSW

De RSW gaat over warmtebronnen waarvoor we bovengemeentelijk afstemmen om tot een goed gebruik te komen. We overleggen in mindere mate over lokale warmtebronnen (zoals omgevingswarmte, aquathermie en kleinschalige restwarmtebronnen) die niet bovengemeentelijke afstemming vragen.
Het doel van een gezamenlijke strategie op warmte is om op regionaal niveau af te stemmen over een efficiënte inzet en verdeling van de bovengemeentelijke warmtebronnen. Deze afstemming vindt plaats op basis van een regionale inventarisatie van de warmtevraag, de beschikbare bovengemeentelijke warmtebronnen en een '(mis) match' tussen vraag en aanbod. Dit geeft inzicht in de specifieke kansen en belemmeringen voor regionale verdeling van bovengemeentelijke bronnen. We hebben als doel om te komen tot een aantal regionale afspraken over het gebruik en de verdeling van regionale warmtebronnen en afspraken over regionale samenwerking.

Totstandkoming RSW

Als basis voor onze afspraken hebben we gebruikgemaakt van de concept-RSW (en de achterliggende rapportage met data/detailinformatie). Voor de versie RSW 1.0 is uitgegaan van gelijke basisinformatie; waar we duidelijk nieuwe inzichten verkregen is dit verwerkt in de bijlage: bouwsteen RSW 1.0. Wanneer dit aan de orde is, verwijzen we naar specifieke bronnen, zodat herleidbaar is waar eventuele verschillen tussen de concept-RSW en de RSW 1.0 op gebaseerd zijn.

8.1 Warmtevraag en aanbod (regionaal beeld)

Aan de hand van de inventarisaties kunnen we samenvattend de volgende conclusie trekken over het regionale warmtebeeld:

- De warmtevraag in onze regio is het hoogst in de stedelijke gemeenten. De ontwikkeling van de warmtevraag in de toekomst lijkt redelijk stabiel. We verwachten een lichte daling van de vraag door een combinatie van vraagreductie (isolatie) en voorspelde bevolkingstoename.
- Er is een mismatch tussen de warmtevraag en het warmteaanbod, zowel op lokaal alsook op regionaal niveau.
- Zoals uit de inventarisatie blijkt, kan er op dit moment een groot gedeelte van de warmtevraag in de regio niet worden gedekt door niet-versleepbare bovengemeentelijke (hoogtemperatuur) warmtebronnen, omdat:
  - **A.** Restwarmte niet grootschalig beschikbaar is, en
  - **B.** Geothermie op dit moment met name mogelijkheden in Zwolle, Kampen en Zwartewaterland biedt en nog niet in andere gemeenten.
- Wel zien we veel potentie in de regio voor warmte uit versleepbare bronnen (biomassa, biogas en groen gas[2]). Deze potentie wordt nog niet vaak benut. Om deze potentie in de toekomst wel te benutten, is het van belang dat we inzetten op mogelijkheden om de productie van groen gas substantieel te verhogen.
- Overige (lokale) duurzame warmtebronnen betreffen lagetemperatuurbronnen uit bodemenergie en aquathermie. Deze bronnen kennen een grote theoretische winbare potentie en beschikbaarheid. Met uitzonderingen van bodemenergie in grondwaterbeschermingsgebieden zijn deze lagetemperatuurbronnen op lokale schaal bijna overal beschikbaar. Deze bronnen zijn vanwege de lage temperatuur niet overal inzetbaar en/of te kostbaar om te benutten.
- De elektrificatie van de warmtevraag zal naar verwachting grote gevolgen hebben voor de huidige elektriciteitsvraag in de regio West-Overijssel. Een eerste aanwijzing hiervan is voor de elektriciteitsvraag van woningen en geeft aan dat dit mogelijk zal verdubbelen in de toekomst.

[2] Waterstof maakt hier geen onderdeel vanuit, omdat het geen warmtebron is maar een veelbesproken (versleepbare) energiedrager die eerst geproduceerd moet worden. Zie paragraaf 7.5 voor de regionale visie en inzet op waterstof.

Afspraak: regionale verdeelafspraken warmte

1. **Altijd en eerst inzetten op energiebesparing.**
2. **Optimale benutting van de bestaande (aardgas)infrastructuur.**
3. **Hergebruiken van het beschikbare warmteaanbod.**
4. **Inzetten op maximale benutting van schaars beschikbare hogetemperatuur warmtebronnen (geothermie en duurzame gassen).**
5. **Inzet van houtige biomassa in lijn met landelijk duurzaamheidskader. De provincie Overijssel heeft besloten om een pas op de plaats te maken en beraadt zich op nieuw beleid voor biomassa.**
6. **Maatschappelijk kostenefficiënte inzet van duurzame warmtebronnen.**

We willen de komende periode verder verdiepen in en regionaal afstemmen over de inzet van bovenlokale bronnen, namelijk geothermie en duurzame gassen. Andere bronnen zijn overwegend lokaal van aard en zullen op gemeente of wijkniveau ingezet worden, gekoppeld aan de lokale vraag.

8.2 Regionale verdeelafspraken

In lijn met het Hoofdlijnenakkoord RES West-Overijssel is voor het onderdeel Warmte een aantal regionale en richtinggevende verdeelafspraken opgesteld. Met als doel om regionaal te komen tot een optimale benutting van de schaars beschikbare duurzame warmtebronnen in de regio West-Overijssel.

De bovenstaande verdeelafspraken worden lokaal in het beleid geborgd. Bijvoorbeeld in de lokale Transitievisie Warmte (TVW) of bij de periodieke actualisatie hiervan. In de bouwsteen RSW 1.0 zijn deze verdeelafspraken verder uitgewerkt.

8.3 Regionaal te benutten warmtebronnen

Een belangrijk uitgangspunt is het inzetten op een maximale benutting van de schaars beschikbare hoogtemperatuur warmtebronnen. Voor onze regio heeft dit specifiek betrekking op: geothermie, groen gas en op termijn mogelijk waterstof. Waterstof, omdat deze energiedrager in de toekomst mogelijk een belangrijke rol kan spelen in de energietransitie. In de bouwsteen RSW gaan we specifiek in op de potentie en mogelijke inzet van deze bronnen.

Samenvattend:

Geothermie in de kop Noordwest-Overijssel
In de kop van Noordwest-Overijssel is momenteel de potentie voor geothermie het grootst. Daar wordt nader onderzocht wat de werkelijke inzet kan zijn én hoe we deze kunnen inzetten als warmtevoorziening in de gebouwde omgeving. Vast is komen te staan dat deze warmte niet is te verplaatsen over de hele regio. In onze RSW stellen we voor dat eventuele afspraken over de inzet en verdeling van geothermiebronnen tussen betrokken gemeenten onderling gemaakt worden. Dit hoeft niet per definitie altijd een regiobreed vraagstuk te zijn. In andere gemeenten zijn er vanwege beperkte potentie, een te beperkte schaal of aanwezige belemmeringen op dit moment nog geen mogelijkheden voor geothermie. Een belangrijke belemmering in dit kader is de grondwaterbeschermingszone, waarin de toepassing van geothermie niet is toegestaan.

Groen gas potentie omzetten naar geproduceerde kuubs
In de regio West-Overijssel hebben we de groen gas potentie per gemeente in beeld gebracht. Uit deze berekening volgt dat er een aanzienlijke economische potentie is voor groen gas in West-Overijssel; deze potentie zit

8. Regionale Structuur Warmte

vooral in mestvergisting. Om deze potentie om te zetten in geproduceerd groen gas zijn in principe twee routes denkbaar: kleinschalige vergisting in een lokale setting of grootschalige centrale (industriële) vergisting. We hebben regionaal afgesproken de aanwezige potentie te benutten en te onderzoeken hoe de productie verder kan worden opgeschaald vanuit genoemde routes. We werken regionaal samen in het wegnemen van eventuele belemmeringen of creëren de benodigde voorwaarden vooraf, zodat we hierin een daadwerkelijke versnelling realiseren. We hebben als doel dat lokale productie ook moet leiden tot lokaal profijt.

Waterstof kan op termijn een belangrijke rol spelen
Waterstof is geen warmtebron, maar een veelbesproken energiedrager. Groene waterstof wordt geproduceerd met gebruik van groene elektriciteit, waarbij wel altijd een deel van de energie verloren gaat in het productieproces. In deze RSW zijn nog geen afspraken te maken over de inzet van waterstof in de regio, daarvoor dient eerst de productie te worden opgeschaald en meer duidelijkheid te zijn in de uiteindelijke rol van waterstof in ons energiesysteem. Wel stellen we voor om als regio goed verbinding te houden met lokale initiatieven rondom waterstof voor warmte en/of mobiliteit (zoals de waterstofhub Hessenpoort en Eeserwold) en regionaal in te zetten op de aansluiting op de waterstof backbone. Waar mogelijk werken we samen aan kennis- en technologieontwikkeling, om zo tijdig voorbereid te zijn als de ontwikkeling van waterstof in de toekomst een vlucht neemt.

8.4 Energiebesparing inzichtelijk maken

Energiebesparing is de eerste stap in verduurzaming. Hoewel in de RES het zwaartepunt ligt bij het duurzaam opwekken en de warmtetransitie, is besparing een thema dat beide transities raakt.
Vanuit het Klimaatakkoord zijn aan de RES'en geen specifieke doelstellingen voor energiebesparing meegegeven en op landelijk niveau zijn deze onderdeel van het klimaatakkoord. De algemene landelijke afspraak in het Klimaatakkoord op dit punt is dat zowel burgers als gemeenten zoveel mogelijk 'ontzorgd' worden. In Overijssel werken gemeenten en provincie op dit onderwerp samen in onder andere de Energieloketten 3.0.

Landelijk wordt voor de gebouwde omgeving de energiebesparing bijgehouden door het CBS in de klimaatmonitor (zie onderstaande figuur)

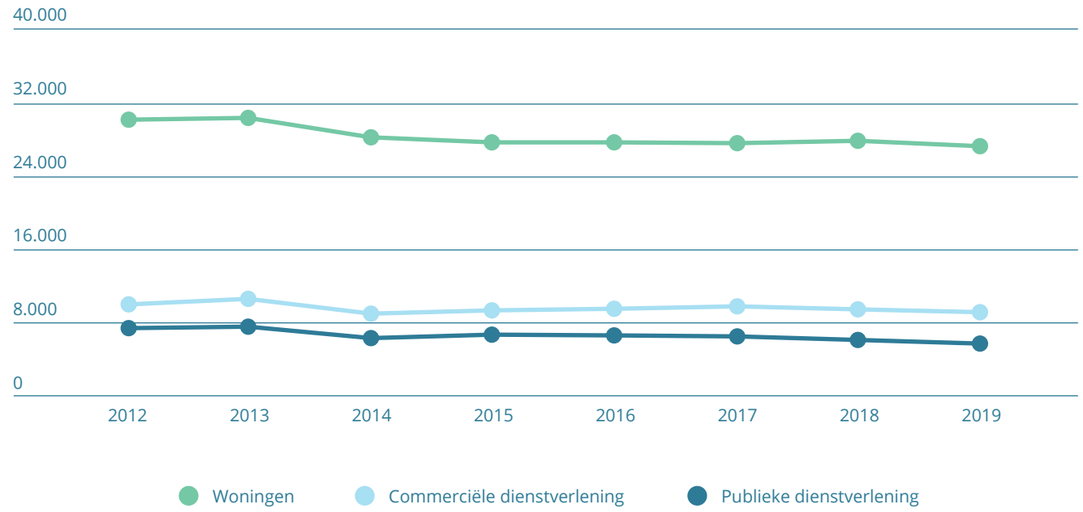
8.5 Regionale samenwerking warmte

Naast de hierboven beschreven onderwerpen is er nog een aantal knelpunten en vraagstukken die we niet lokaal (in de TVW) op kunnen lossen. We zetten daarom ook na vaststelling van de RSW 1.0 in op regionale samenwerking ten behoeve van benutting van de (boven)regionale duurzame warmte en de ontwikkeling van instrumentarium en financiering die daarvoor benodigd is.

Regionale samenwerking om doelen te realiseren
Om de doelen die we vaststellen te realiseren, spreken de partners zich uit voor regionale samenwerking op de volgende onderwerpen:

- Energiebesparing door middel van de professionalisering van de energieloketten.
- Verdere afstemming van de wederzijdse beïnvloeding van verschillende energiesystemen.
- Kennisontwikkeling op de onderwerpen: groen gas, geothermie, waterstof en aquathermie.
- Innovaties in bronnen en opslag blijven volgen.
- Verkenning regionaal of gemeentelijk energie- en warmtebedrijf.
- Doorontwikkeling RSW van 1.0 naar 2.0.

Energieverbruik Gebouwde Omgeving
Overijssel, TJ

Bron: meerdere bronnen | **2012 - 2019**

9. Lokaal Eigendom

In de concept-RES staat dat de RES-regio West-Overijssel streeft naar minimaal 50% lokaal eigendom. Vanaf september 2020 tot en met april 2021 heeft de RES-regio dit streven nader uitgewerkt tot de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom.

Allereerst hebben we voor iedereen die betrokken is bij de RES West-Overijssel een webinar Lokaal Eigendom georganiseerd waarin we het hoe en waarom van lokaal eigendom uitlegden. Zo kwam iedereen op hetzelfde informatieniveau. Na dit webinar hebben we gesprekken gevoerd met ambtenaren, volksvertegenwoordigers, de adviesraad en de bestuurders over wat lokaal eigendom is, wanneer er sprake is van lokaal eigendom (en wanneer niet) en wat men ermee wil bereiken. Zo kwamen we tot een gemene deler over wat wij in onze RES-regio onder lokaal eigendom verstaan.

Vervolgens hebben we de rapportage 'Keuzes en scenario's Lokaal Eigendom' (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) opgesteld. In deze rapportage leggen we drie varianten voor om lokaal eigendom te realiseren:

- De kaderstellende gemeente (lokaal eigendom vastleggen in beleid en het daarna overlaten aan de markt).
- De stimulerende gemeente (uitnodigingsplanologie of maatschappelijke tender).
- De ontwikkelende gemeente (de gemeente zelf als de ontwikkelende partij).

Het merendeel van de bestuurders in onze RES-regio kiest voor het scenario 'de stimulerende gemeente'.

In de 'Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom' (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) hebben we per scenario beleidsteksten opgenomen waarmee gemeenten de doelstelling voor lokaal eigendom kunnen borgen in lokaal beleid.

9.1 Regionale doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom

Lokaal eigendom is belangrijk om voldoende maatschappelijke acceptatie te realiseren voor de realisatie van grootschalige zonneparken en windmolens. De ambities van enkele gemeenten gaan verder dan in de concept-RES, soms met een streven naar 100% lokaal eigendom. De revenuen in de lokale gemeenschap houden en zeggenschap voor inwoners zijn voor West-Overijssel belangrijke onderdelen van dat lokaal eigendom die in energieprojecten goed geborgd moeten zijn.

Doelstelling: minimaal 50% lokaal eigendom

In de RES-regio West-Overijssel hanteren we de regionale doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom voor de projecten wind en grootschalige zon* op land in 2030. Gemeenten kunnen desgewenst in het lokaal beleid een hoger percentage vaststellen.

**Grootschalige zon is alles boven de 15 kWp. Dit is ook de definitie die het Klimaatakkoord hanteert voor zon-op- dak.*

Met lokaal eigendom bedoelen we dat een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Gemeenten kunnen lokaal streven naar een hoger percentage.

Concreet streeft de RES-regio West-Overijssel ernaar om in 2030 minimaal 0,589 TWh in lokaal eigendom gerealiseerd te hebben. Dit is 50% van het aandeel zon-op-land en wind uit het totale bod van 1,8 TWh. In de monitoringstool die voor de RES West-Overijssel is opgezet, krijgt het aandeel TWh dat in lokaal eigendom is gerealiseerd een plek.

Het aantal TWh dat valt onder de doelstelling voor realisatie in lokaal eigendom is afhankelijk van de energiemix (de keuze tussen de hoeveelheid zonne- en windenergie). Als er verschuivingen zijn in het aandeel zon-op-land of wind bij de herijkingen van de RES, dan verschuift het streefgetal van aantal TWh in lokaal eigendom daarin mee.

Om de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom te borgen, spreken we af dat in de fase tot de RES 2.0:

A. Elke gemeente in West-Overijssel lokaal eigendom borgt in het lokale beleid. De Menukaart Beleidskader Lokaal Eigendom (zie bouwsteen Lokaal Eigendom) faciliteert dit borgingsproces. Daarbij leggen we waar dat nodig of wenselijk is ook de link naar de Omgevingswet.
B. De RES-regio, het provinciale programma Nieuwe Energie Overijssel en Natuur en Milieu Overijssel (blijven) samenwerken aan de ondersteuning, versterking en professionalisering van de lokale energie-initiatieven in West-Overijssel, zodat zij de rol die zij op willen pakken in het realiseren van lokaal eigendom, ook op kunnen pakken.

Lokale vertaling

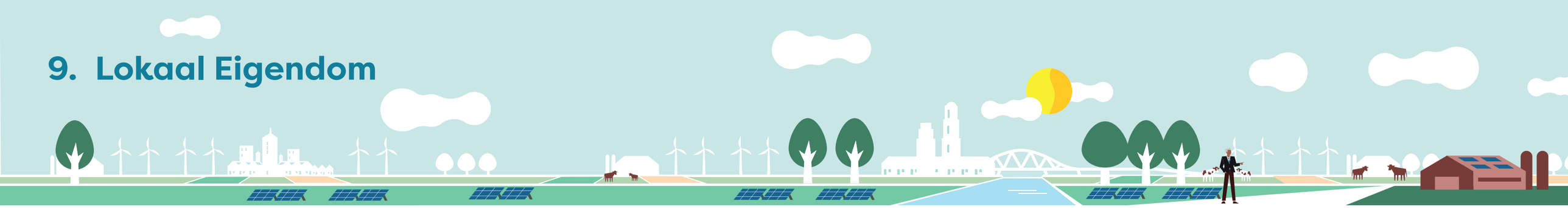
Elke gemeente in de RES-regio West-Overijssel bepaalt zelf of de doelstelling minimaal 50% lokaal eigendom per project beoordeeld wordt of over het geheel van het door deze gemeente uitgebrachte bod.

Lokaal eigendom door energiecoöperaties

Per 1 januari 2021 is ca. 60 GWh aan zonne- en windenergie in West-Overijssel in lokaal eigendom gerealiseerd (boven de 15KWp) door energiecoöperaties. De energiecoöperaties werken momenteel (voorjaar 2021) aan 40 nieuwe projecten die gezamenlijk goed zijn voor een jaarlijkse opwek van 390 GWh. De energiecoöperaties zijn nu betrokken bij circa 25% van de totale ambitie van 1,8 TWh grootschalige opwek. De coöperaties verwachten in deze projecten gemiddeld 75% aan lokaal eigendom te realiseren.

Deze cijfers laten zien dat de energiecoöperaties in West-Overijssel hun aandeel willen en kunnen nemen in het realiseren van windenergie en grootschalige zon-op-veld. Al zijn er wel lokale verschillen en zijn niet in elke gemeente sterke, professionele energiecoöperaties aanwezig.

9. Lokaal Eigendom

Duiding lokaal eigendom

Met lokaal eigendom bedoelen we een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven die gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Dit kan een wijk, buurt of dorp zijn die zich verenigd om een zon- of windproject te realiseren, een collectief van lokaal gewortelde agrariërs of bedrijven of een lokale energiecoöperatie. Het gaat in West-Overijssel wel om een collectief: één lokale agrariër of één lokaal bedrijf dat een zon- of windproject zelfstandig realiseert zonder daar de omgeving van mee te laten profiteren in de opbrengsten beschouwen we niet als lokaal eigendom.
'Lokaal geworteld' is een gangbare definitie in de ruimtelijke ordening.
Als definitie hanteren we de definitie van de provincie Overijssel: 'bedrijven die hun oorsprong óf verzorgingsgebied hebben of vinden in de gemeente of kern waar ze gevestigd zijn of zich vestigen én toegevoegde waarde bieden aan de sociaaleconomische structuur/voorzieningen.' Binnen deze kaders bepaalt iedere gemeente zelf wat als lokaal gezien wordt. Een gemeente(raad) kan ervoor kiezen dit af te wegen per project en initiatiefnemer of hier een aantal criteria aan verbinden in het (energie)beleid.

Waar we in dit hoofdstuk spreken van lokale initiatieven of lokale energie-initiatieven (LEI's) bedoelen we niet alleen energiecoöperaties, maar ook wijk- of buurtverenigingen, een collectief van agrariërs, een collectief van lokaal gewortelde bedrijven of een combinatie van deze collectieven.

Naast zeggenschap en de revenuen in de gemeenschap houden is een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten belangrijk. Lokaal eigendom sluit andere vormen van financiële participatie niet uit. Ook bij projecten die in lokaal eigendom worden gerealiseerd zullen keuzes gemaakt moeten worden over grondvergoedingen, omwonendenregelingen, het instellen van een gebiedsfonds of inwoners de mogelijkheid bieden te investeren in het project.

9.2 Afspraken over rollen en verantwoordelijkheden

Om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te realiseren spreken we de volgende rolverdeling en verantwoordelijkheden af.

Rolverdeling

Gemeenten

Gemeenten staan aan de lat om lokaal eigendom in hun gemeenten te stimuleren, te faciliteren of zelf te realiseren en te borgen in hun beleid.

Provincie Overijssel

De provincie ondersteunt de gemeenten bij hun stimulerende en faciliterende rol en ondersteunt en faciliteert de lokale energie-initiatieven. De focus ligt hierbij op de uitvoering.

De RES-regio

De RES-regio ondersteunt het lokale proces en ondersteunt op regioniveau de lokale energie-initiatieven. De focus ligt hierbij op beleid.

De lokale energie-initiatieven

De lokale energie-initiatieven realiseren energieprojecten in lokaal eigendom. De ca. 8 koplopers onder de ongeveer 40 lokale energie-initiatieven in de regio West-Overijssel ondersteunen waar mogelijk andere LEI's in de regio. In het Plan van Aanpak in de Bouwsteen Lokaal Eigendom stellen deze koplopers een aantal randvoorwaarden waaronder zij hun rol kunnen opnemen.

Verantwoordelijkheden

De overheden en de RES-regio in West-Overijssel zetten de volgende middelen in om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te stimuleren en te faciliteren:

Gemeenten

- Het stellen van duidelijke beleidskaders en/of het hanteren van een heldere uitnodigingsplanologie waarin lokaal eigendom geborgd is en het voeren van de dialoog daarover met de inwoners.
- Het stimuleren en faciliteren van lokale initiatieven.
- Het stimuleren en ondersteunen van fondsen bij gemeenten en provincie voor lokale initiatieven waarmee de eerste risicovolle ontwikkelfase gefinancierd kan worden (fase tot financial close).
- Ondersteunen van communicatie-uitingen van lokale initiatieven, bijvoorbeeld door deze te verspreiden via de eigen kanalen.

Een gemeentelijke garantstelling voor leningen bij bijvoorbeeld banken die lokale initiatieven in de ontwikkelfase aangaan, is een optie in het gemeentelijk instrumentarium die gemeenten in kunnen zetten als dat financieel mogelijk is. In het Plan van Aanpak in de bouwsteen Lokaal Eigendom worden mogelijkheden genoemd die gemeenten in kunnen zetten om lokaal eigendom te stimuleren en/of te faciliteren.

We spreken af dat we op weg naar de RES 2.0 gezamenlijk onderzoeken over welke instrumenten we regionale afspraken kunnen maken, zodat we de doelstelling voor lokaal eigendom zo optimaal mogelijk kunnen ondersteunen, ook in bovenlokale gebieden waar bijvoorbeeld energiecoöperaties samenwerken. We brengen daarbij per instrument de (on)mogelijkheden en de voor- en nadelen van regionale afspraken in kaart. Dit is een belangrijk en noodzakelijk proces voor de energiecoöperaties om hun rol op te kunnen pakken bij het realiseren van de doelstelling om minimaal 50% van zon op land en wind in lokaal eigendom te kunnen realiseren.

Provincie Overijssel

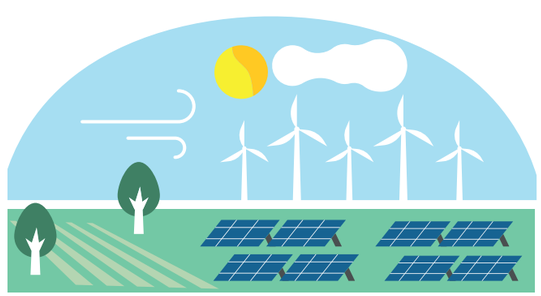
- Ondersteunen gemeenten in hun stimulerende en faciliterende rol.
- Voorzetten en uitbreiden huidige ondersteunende activiteiten voor de lokale energie-initiatieven, gericht op de uitvoeringsfase.
- Ontwikkelfonds voor lokale energie-initiatieven voortzetten en naast zon ook beschikbaar stellen voor windprojecten.

Waterschappen

- Samenwerking met en participeren in lokale energie-initiatieven.

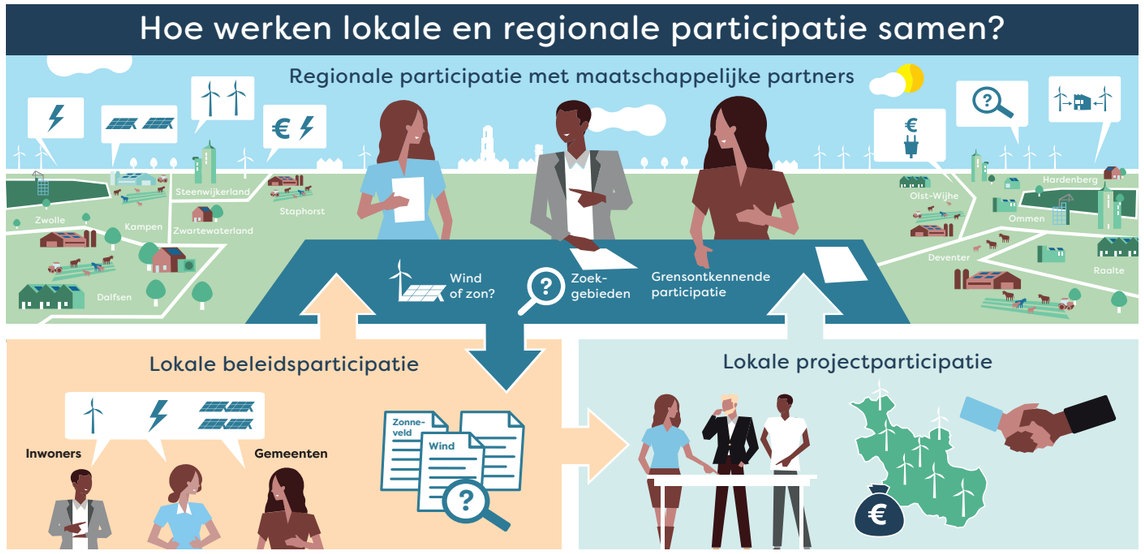
RES-regio

- Ondersteunen van gemeenten bij de beleidsmatige borging van lokaal eigendom.
- Ondersteunen en faciliteren van lokale energie-initiatieven, gericht op beleidsmatige borging in de RES en gemeentelijk beleid.
- Signaleren en adresseren van knelpunten in de uitvoering en vertalen naar regionale afspraken en/of adresseren op landelijk niveau bijvoorbeeld bij het NPRES (waaronder randvoorwaarden zoals benoemd in RES 1.0).
- Opzetten van een werkplaats lokaal eigendom, in samenwerking met NEO, voor kennisdeling en het delen van ervaringen.

10. Participatie

De energietransitie heeft impact op de directe leefomgeving van iedereen: ons landschap gaat veranderen. Daarom is het belangrijk dat iedereen begrijpt waarom deze energietransitie noodzakelijk is en besluitvorming nodig is. Door zoveel mogelijk mensen te betrekken bij die energietransitie werken we aan maatschappelijke acceptatie. Er zijn verschillende vormen om mensen te betrekken: tijdens het maken van beleidskeuzes (procesparticipatie), maar ook tijdens de uitvoering van het project (projectparticipatie). In die laatste fase zijn eigenaarschap, de verdeling van de lusten en de lasten en invloed en/of zeggenschap belangrijk.

In de RES-regio West-Overijssel hebben we een aantal afspraken gemaakt over participatie: wat we ermee bedoelen en wie waarvoor aan de lat staat. In het schema op de rechter pagina hebben we die afspraken duidelijk gemaakt.

Factsheet Participatie

Participatie kent een aantal vormen, waarbij onderscheid te maken is in het type participatie en de fase van de energietransitie:

Proces participatie

Betrokkenheid van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties bij de ontwikkeling van energiebeleid (bv. bepalen van energiemix en zoekgebieden en/of het bepalen van de kaders voor de opwek van zonne- of windenergie).

Project participatie

Betrokkenheid van inwoners/ondernemers bij de ontwikkeling en realisatie van een wind- of zonproject. Dat geldt zowel voor de betrokkenheid op het proces (overleg met omwonenden bijvoorbeeld) als meedoen aan het project (financiële participatie of lokaal eigendom).

Financiële participatie

Inwoners/ondernemers investeren individueel geld in een ontwikkelproject voor de opwek van duurzame energie, lopen zelf risico en delen mee in de (rente)opbrengsten. Inwoners/ondernemers hebben geen zeggenschap over het project, ook niet over de besteding van de opbrengsten.

Lokaal eigendom/ eigenaarschap

Inwoners/ondernemers zijn (gedeeltelijk) eigenaar van de installatie van een wind- of zonnepark, meestal in de vorm van een energie-, wijk- of dorpscoöperatie, en hebben zeggenschap over het project, inclusief (een deel van) de opbrengsten. Daarnaast kan een deel van de opbrengsten via een gebiedsfonds naar de omgeving van het wind- of zonnepark gaan.

In de huidige fase van de RES lopen deze vormen van participatie lokaal door elkaar heen: in sommige gemeenten is de procesparticipatie afgerond en is men gestart of bezig met de projectparticipatie (al dan niet in een gebiedsproces), in andere gemeenten loopt de procesparticipatie nog voor het ontwikkelen van het energiebeleid, terwijl er tegelijkertijd ook al projectparticipatie plaatsvindt voor lopende initiatieven voor de opwek van zonne- of windenergie.

Procesparticipatie

Afspraken startnota/communicatie- en participatiestrategie

Participatie met inwoners = gemeente = lokaal
Participatie met maatschappelijke organisaties = RES-organisatie = regionaal

Uitgangspunten:

- **Participatie in een zo vroeg mogelijk stadium, om zo de maatschappelijke acceptatie te vergroten.**
- **De participatie vindt plaats op het hoe, waarom en waar en vanuit de heldere boodschap over de omvang van de opgave waar we binnen West-Overijssel voor staan: die staat vast.**
- **Vooraf geven de gemeenten heldere kaders mee aan de participanten, over wie waarover beslist (de beslissingsbevoegdheid ligt bij de bevoegde bestuurlijke organen binnen het samenwerkingsverband RES).**
- **We stemmen participatie-activiteiten vooraf met elkaar af, waarbij we steeds de brug slaan tussen het lokale proces en het gezamenlijke proces op regioniveau en we delen ervaringen met elkaar.**

10. Participatie

10.1 Maatschappelijke acceptatie

In West-Overijssel spreken we liever van maatschappelijke acceptatie in plaats van maatschappelijk draagvlak. Het gaat erom dat mensen begrijpen wat we doen, waarom we het doen en hoe we het doen. Ze hoeven het dan nog steeds niet eens te zijn met bepaalde besluiten en maatregelen, maar begrijpen die wel.

Maatschappelijke acceptatie voor West-Overijssel:

- Begint bij kennis en bewustzijn: weten wat er speelt en waarom.
- Begint ook bij openheid en transparantie in het proces.
- Iedereen is serieus genomen.
- Er is begrip voor het genomen besluit.
- Bestuurders kunnen het besluit uitleggen.
- De mate van invloed door betrokkenen heeft effect.

Procesparticipatie op regionaal niveau

De procesparticipatie op regionaal niveau focust zich op het maatschappelijk middenveld, de energiecoöperaties en de jongeren. De partijen zijn op regionaal niveau op de volgende manieren betrokken:

Maatschappelijke participatie	Wie?	Doel
Adviesgroep RES West-Overijssel	NMO, LTO, VNO-NCW, BEON, Salland Wonen en energiecoöperaties. Binnenkort wordt Jong RES* toegevoegd.	De adviesgroep adviseert het bestuurlijk platform over de inhoud van de RES en brengt hun belangen in het RES-proces.
Regionale bijeenkomsten: werkateliers & conferenties	Adviesgroep + Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschap Overijssel, IJssellandschap, Gebiedscoöperatie IJsseldelta, Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), Overijsselse Vereniging voor Kleine Kernen(OVKK), Recron, Gastvrij Overijssel, MKB Regio Zwolle, MKB Deventer, Delta Wonen, Rijkswaterstaat, Vitens, Jong RES het Oversticht, Sportvisserij, Stichting IJsselland.	In regionale werkateliers/conferenties worden maatschappelijke organisaties verzocht input te geven (vanuit belangen + expertise) en mee te denken over de inhoud van de RES.
Deelname aan ambtelijke werkgroepen RES West-Overijssel	Adviesgroep + bovenstaande maatschappelijke organisaties zijn uitgenodigd deel te nemen aan de RES 1.0 werkgroepen: Elektriciteit, Netwerk, Warmte, Ruimtelijke Kwaliteit, Participatie, Lokaal Eigendom, Sturing & Samenwerking.	Deelname aan de werkgroepen betekent mee-ontwikkelen van de RES 1.0 op basis van kennis/expertise (coproduceren).

Binnen de RES-regio West-Overijssel richten we het proces zo in dat er een zo hoog mogelijke maatschappelijke acceptatie ontstaat.

10.2 Aanpak lokale participatie

Alle gemeenten in West-Overijssel hebben ieder op hun eigen manier een participatietraject met inwoners en andere lokale stakeholders doorlopen op de zoekgebieden voor zon en wind, zoals die zijn opgenomen in deze RES 1.0. Dit is veelal in het kader van een lokale energievisie gebeurd (en daarmee ook voor het lokale aandeel in het bod van de RES 1.0).

Elke gemeente in West-Overijssel kent een eigen aanpak waar het gaat om participatie. Kijkend vanaf een afstandje, zien we wel een aantal rode draden.

Daarom hebben we, ondanks de verschillen, een categorisering aangebracht. Deze categorisering is gebaseerd op de huidige situatie en zegt dus niets over de toekomstige ontwikkelingen en aanpak.

We zien drie hoofdcategorieën in de aanpak van de elf gemeenten:

- Gemeente aan zet: gemeente bepaalt zoekgebieden of uitsluitingsgebieden, daarna gesprek met inwoners, beleidskader wordt vastgesteld door gemeente en dan volgt de uitvoering door initiatiefnemers.
  Gemeenten: Dalfsen, Deventer, Hardenberg (met omgevingsadviesraad), Kampen (uitsluitingsgebieden), Olst-Wijhe (met uitnodigingskader met omgevingsadviesraad), Ommen (met uitnodigingskader), Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland, Zwolle.
- Gemeente en samenleving aan zet: gemeente start met gesprek inwoners en bepaalt samen met inwoners de beleidskaders, jaagt initiatieven aan en uitvoering gebeurt samen met inwoners (in dit model worden dus vooraf geen zoekgebieden vastgesteld door de gemeente).
  Gemeente: Raalte.
- Samenleving aan zet: gemeente stelt kaders, gebied komt zelf met bod en voert dat bod uit.
  Gemeente: Zwolle (Tolhuislanden).

Op de participatiekaart (zie bijlage Participatiekaart) is per gemeente inzichtelijk gemaakt:

- Welke procesparticipatie plaatsvond in de beleidsfase en de belangrijkste uitkomsten van die procesparticipatie.
- Welke projectparticipatie plaatsvond per zoekgebied en de belangrijkste uitkomsten van die projectparticipatie.
- Of een zoekgebied is vastgesteld door de gemeenteraad.
- De projectaanpak voor elk zoekgebied (indien bekend).

10.3 Aanpak regionale participatie

Op regionaal niveau vindt de participatie met maatschappelijke organisaties plaats. In het schema op de linker pagina maken we de regionale participatiestructuur inzichtelijk.

Op de participatiekaart (zie bijlage Participatiekaart) is inzichtelijk gemaakt:

- Welke participatie er op regionaal niveau plaatsvond.
- Wat de belangrijkste uitkomsten van die participatie waren.

Adviesgroep

De adviesgroep heeft zowel op de concept-RES als op het Hoofdlijnenakkoord advies uitgebracht. Beide adviezen zijn bestuurlijk besproken en zijn meegenomen in de doorontwikkeling van onze Regionale Energiestrategie.

Participatie energiecoöperaties

Gedurende de afgelopen jaren kwamen veel lokale initiatieven van de grond. Een deel ervan groeide en bekwaamde zich. Zij realiseerde projecten met hart voor het klimaat en de passie om revenuen lokaal te laten landen. De bestaande LEI's in West-Overijssel werken samen. Ze delen kennis en ervaring om hun rol op te pakken in het realiseren van lokaal eigendom van zon- en windprojecten in West-Overijssel. Ook ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen buurcoöperaties, soms over RES-grenzen heen (zoals tussen Deventer Energie Coöperatie en LochemEnergie bijvoorbeeld).

Er is een kopgroep van acht energiecoöperaties waarmee overleg plaatsvindt over de RES West-Overijssel. Vertegenwoordigers van vier van deze acht coöperaties vormen de werkgroep LEI's. Deze werkgroep werkt actief mee in bijvoorbeeld de werkgroep Lokaal Eigendom, draagt bij aan regionale bijeenkomsten en één van deze vier werkgroepleden is lid van de adviesgroep.

10. Participatie

De ongeveer 40 LEI's in West-Overijssel worden periodiek uitgenodigd om bij te praten over de RES West-Overijssel. Door corona hebben die bijeenkomsten het laatste jaar niet plaatsgevonden. We hebben op andere manieren energiecoöperaties op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen in de RES. Ook zijn er vanuit de RES-regio twee webinars georganiseerd voor (onder andere) de lokale energie-initiatieven: één over lokaal eigendom en één over samenwerking tussen lokale energie-initiatieven.

Jongerenparticipatie

In het proces van het verduurzamen van de energievoorziening speelt de mening van de jongeren uit de regio een belangrijke rol. De jongeren en jongvolwassenen die nu 18 tot 35 jaar oud zijn, hebben in 2030 een leeftijd van 27 tot 44 jaar. De gevolgen van de keuzes die we nu maken voor wind- en zonne-energie, vinden voor het overgrote deel plaats in het werkende leven van deze doelgroep. Die keuzes hebben direct effect op hun levensstijl en leefomgeving. Dit is de aanleiding voor het oprichten van Jong RES: jongeren uit de regio mee laten praten over de afwegingen die we samen maken in de RES.

Sinds november 2020 neemt Jong RES deel aan de adviesgroep RES West-Overijssel. De organisatie van Jong RES West-Overijssel bestaat uit jongeren woonachtig in de regio en is nog groeiende. De organisatie probeert op verschillende manieren jongerenparticipatie in de RES te organiseren. Want dat een groot deel van de jongeren in de regio interesse hebben in duurzame energie bleek wel uit een onderzoek onder jongeren over dit thema, uitgevoerd in opdracht van het Nationaal Programma RES.

Maar liefst 89% van de jongeren in West-Overijssel is er positief over dat we steeds meer duurzame energie gebruiken in Nederland. Daarbij zijn zij met name voor het gebruik van zonnepanelen op daken, maar vinden het deels ook goed als er zonnepaneelvelden (55%) en windmolens (46%) worden bijgeplaatst in de regio. Wel willen jongeren later liever niet meer betalen voor duurzame energie. Ook willen ze graag digitaal of via hun opleiding betrokken worden over dit thema, in plaats van via kleinschalige fysieke bijeenkomsten. Liever dus geen bewonersavond voor de jongvolwassene, maar een enquête of inspraak via social media.

Jongeren uit de regio hebben dus zowel een mening, als wensen wanneer het gaat over de opwek van duurzame energie. Daarom zetten we het initiatief om jongeren actief bij de RES West-Overijssel te betrekken, ook door richting de RES 2.0. Het doel en de ambitie is om richting en na de RES 2.0 jongeren op regionaal niveau structureel te betrekken en te bevragen over de belangrijke keuzes die nog komen. Hiervoor willen wij een jongerenpanel oprichten, welke vertegenwoordigers kent vanuit de verschillende plaatsen en sectoren uit de regio. Denk hierbij aan jongvolwassenen uit de agrarische sector, jonge zelfstandige ondernemers of studenten in het hoger en middelbaar beroepsonderwijs. In de periode naar de RES 2.0 wordt door Jong RES, in samenwerking met de RES-organisatie, uitgewerkt hoe we dit jongerenpanel inrichten.

Regionale doelstellingen en afspraken

In West-Overijssel hebben we op regionaal niveau de doelstelling van een gebiedsgerichte en grensontkennende participatie bepaald. En hebben we met elkaar afgesproken dat de regionale participatiestructuur die we de afgelopen jaren hebben opgebouwd, ook de komende jaren blijft bestaan.

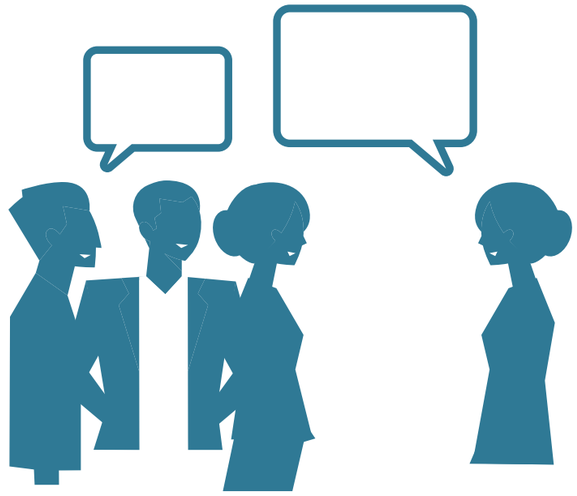
Regionale participatie

Deze afspraak is gericht op de beleidsmatige (door)ontwikkeling van de Regionale Energiestrategie in West-Overijssel. De afgelopen twee jaar hebben we in West-Overijssel een regionale participatiestructuur opgebouwd met het maatschappelijke middenveld, de energiecoöperaties en Jong RES. Deze maatschappelijke partners leveren een belangrijke bijdrage aan de totstandkoming van de RES 1.0, zowel in het proces als inhoudelijk.
Vanuit de RES 1.0 hebben we een aantal thema's die op regionaal niveau verder uitgewerkt moeten worden. Daarnaast vindt er tweejaarlijks een herijking van de RES plaats. We vinden het belangrijk dat de maatschappelijke partners ook in deze fase opnieuw hun bijdrage kunnen leveren. Dat geldt zowel voor het beleidsmatige deel van de doorontwikkeling en herijking naar de RES 2.0 als voor de uitvoering van de concrete projecten. Om ook de gezondheidsaspecten mee te nemen in deze fase zal in overleg met de GGD tot een specifieke invulling van de adviesfunctie worden gekomen respectievelijk tot condities waardoor zij deel kunnen nemen aan de adviesgroep.

Afspraak: handhaven regionale participatiestructuur

A. We handhaven in de fase na de RES 1.0 de regionale participatiestructuren en bedden die goed in in het bestuurlijk proces van doorontwikkeling en herijking van de RES 1.0 naar de RES 2.0 en in de uitvoering van de RES.
B. We zorgen daarbij voor een goede verbinding tussen het beleidsmatige proces en de uitvoering.

10.4 Gebiedsgerichte en grensontkennende participatie

Deze doelstelling is gericht op de projectfase en daarmee op de uitvoering van de Regionale Energiestrategie in West-Overijssel.

De mate waarin en de manier waarop inwoners en ondernemers in een zoekgebied betrokken zijn bij de realisatie van een zon- of windproject is van cruciaal belang voor de mate van maatschappelijke acceptatie. Veel projecten komen in subregionaal verband tot stand of worden subregionaal afgestemd.

Doelstelling: gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak

Voor de realisatie van windmolens en grootschalige zonneparken streven de gemeenten in de RES-regio West-Overijssel naar een gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak.
A. Voorafgaand aan de start van participatietrajecten maken buurgemeenten afspraken over het betrekken van inwoners bij energieprojecten in de grensgebieden van hun gemeente.
B. Dit streven borgen we in het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid. Het is aan elke gemeente afzonderlijk of aan de samenwerkende gemeenten in een sub-regionaal zoekgebied om te bepalen hoe die gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak in die gemeente of in dat bovenlokale zoekgebied wordt ingericht.

10. Participatie

Belang van gebiedsgerichte en grensontkennende participatie

Om de afgesproken doelen in de Regionale Energiestrategie van West-Overijssel tijdig te kunnen realiseren, is lokale maatschappelijke acceptatie van zon- en windprojecten van groot belang. Daarbij is de manier waarop inwoners en ondernemers betrokken zijn bij de realisatie van die wind- en zonprojecten bepalend. Het gaat daarbij niet alleen om de direct omwonenden, maar om een bredere groep mensen wiens directe leefomgeving geraakt wordt door het project. Een gemeentelijke grens is niet zichtbaar, maar een windmolen of een zonneveld natuurlijk wel. Wanneer inwoners aan de ene kant van de grens niet mee kunnen praten en/of mee kunnen doen, terwijl ze wel een ingreep ervaren op hun directe leefomgeving, kan dat ook tot verminderde maatschappelijke acceptatie of weerstand leiden.

Voorbeeld uit de praktijk van West-Overijssel

Op het grondgebied van gemeente X is een initiatief om een zonnepark te ontwikkelen in de omgeving van dorp A. Dwars door dorp A loopt een gemeentegrens: aan de ene kant de inwoners van gemeente X (bevoegd gezag) en aan de andere kant van de weg wonen mensen in gemeente Y.
Gemeente X start een informatietraject voor inwoners over het zonneparkproject. Ze stelt een brief op en verspreidt die huis-aan-huis in dorp A.
Nu ontstaat de situatie dat de inwoners van gemeente X aan de ene kant van de straat geïnformeerd worden over het zonneparkproject, terwijl de inwoners aan de andere kant van de straat diezelfde informatie niet ontvangen omdat zij in gemeente Y wonen. Voor de dorpsbewoners zelf is de gemeentegrens niet relevant: zij zijn een gemeenschap en leven met elkaar als buren in een dorp.
Gemeente X realiseert zich dat de aanpak vanuit de eigen gemeentegrenzen alleen niet verstandig is en neemt contact op met gemeente Y om afspraken te maken over de communicatie en participatie in het vervolgtraject.

De praktijk leert dat participatietrajecten in de grensstreek van gemeenten beïnvloed worden door de manier waarop de buurgemeente met hun inwoners omgaat. Inwoners leven in een lokale gemeenschap, weten soms letterlijk niet waar de gemeentegrens precies loopt. Als een deel van de inwoners in zo'n gemeenschap in hetzelfde energieproject anders benaderd wordt dan het andere deel van de gemeenschap omdat buurgemeenten verschillende aanpakken kennen, dan leidt dit tot onbegrip en frustratie.
Dit kan de maatschappelijke acceptatie in het hele gebied negatief beïnvloeden en daarmee gevolgen hebben voor de uitvoering van de energieprojecten. In een bovenlokaal zoekgebied zijn deze risico's zo mogelijk nog groter, omdat dan de intergemeentelijke samenwerking (of een mogelijke samenwerking tussen energiecoöperaties) onder druk kan komen te staan.

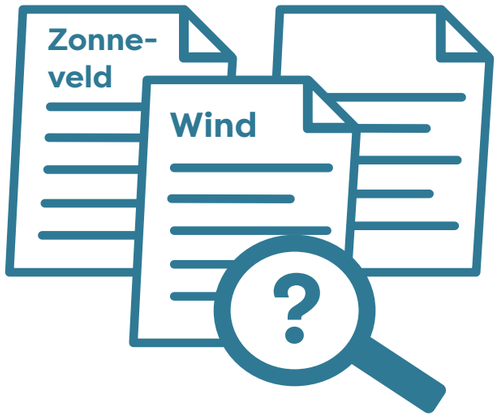
Gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak

Een gebiedsgerichte aanpak houdt in dat alle omwonenden in een zoekgebied of in een brede omtrek rondom een projectlocatie actief worden uitgenodigd om mee te praten en mee te doen. Gezamenlijk maken de ontwikkelaar(s) en de inwoners/ondernemers in het gebied afspraken over locatie, inpassing, investeringen in het gebied en wijze van financiële participatie/lokaal eigendom. Door ruimte te bieden aan alles wat er speelt in dat gebied, kan er gezamenlijk gezocht worden naar de meest optimale verdeling van de lasten en de lusten in het gebied.
Een grensontkennende aanpak houdt in dat inwoners op gebiedsniveau worden betrokken bij de realisatie van het project en niet alleen de inwoners binnen gemeentegrenzen, RES-grenzen of nationale grenzen. Dit vraagt afstemming en samenwerking met medeoverheden. Door grensontkennende mogelijkheden te bieden aan inwoners om mee te denken en te doen aan concrete projecten, leggen we een fundament voor financiële participatie aan weerszijden van een grens.

Zodra plannen overgaan naar concrete projectlocaties start de gebiedsgerichte en grensontkennende aanpak. Deze aanpak is goed te borgen in lokaal beleid:
De passieve/kaderstellende gemeente stelt aan initiatiefnemers voor windmolens en grootschalige zonneparken de eis dat zij een gebiedsgerichte aanpak hanteren bij het realiseren van het wind- of zonproject en toetst of dit gebeurt.
De stimulerende gemeente (uitnodigingskader of maatschappelijke tender) neemt gebiedsgericht werken op in de aanbestedingsvoorwaarden voor het vergunnen van een wind- of zonproject en toetst hierop bij de selectie.
De ontwikkelende gemeente richt zelf de gebiedsgerichte aanpak in en voert die ook zelf uit.

Voor het grensontkennend werken kunnen de volgende vuistregels gehanteerd worden:

1. Contact leggen met de buurgemeente voordat realisatie van projecten start en afspraken maken over hoe je elkaar informeert, op de hoogte houdt en samenwerkt, inclusief de externe communicatie en het betrekken van de gemeenteraden.
2. In de optimale situatie werk je naar een grensoverschrijdend communicatie- en participatieplan.
3. Deze afspraken meenemen in overleg met de initiatiefnemer en eventueel afspraken vastleggen in duurzaamheidsbeleid.

Rol gemeenteraden

Het is aan volksvertegenwoordigers om voorafgaand aan een participatieproces kaders mee te geven en om achteraf te controleren of participatie naar behoren heeft plaatsgevonden. Daarmee hebben volksvertegenwoordigers een duidelijke rol in de manier waarop participatie plaatsvindt. De omvang van de afspraken hangt af van de impact die het project heeft aan de andere kant van de gemeentegrens. Als er tien woningen zicht hebben op het project, is de rol van de raad beperkter dan wanneer het een hele wijk of buurtschap betreft.
Aangezien inwoners gebiedsgericht en grensontkennend betrokken zullen worden bij de concrete planvorming van energieprojecten, is het belangrijk om voorafgaand aan het traject heldere afspraken te maken over de rol van volksvertegenwoordigers aan weerszijden van een gemeentelijke grens. Deze rol hangt samen met de omvang en de impact die het energieproject heeft.
Het is in ieder geval van belang elkaar tijdig te informeren en waar nodig te raadplegen.

11. Communicatie

Waar participatie is gericht op het meepraten en meedoen, is communicatie gericht op het versterken van de informatie- en kennispositie van inwoners, ondernemers en maatschappelijke partijen in West-Overijssel.

Visie

De externe communicatie rondom de RES 1.0 pakken we net zo op als de RES zelf: van onderop.

De gemeenten staan in onze regio aan de lat voor de communicatie met de inwoners over de RES. Op regionaal niveau maken we gezamenlijk heldere en eenduidige informatiemiddelen over de RES en de energietransitie in West-Overijssel. De verspreiding van deze informatie en materialen via de eigen lokale kanalen is de verantwoordelijkheid van de gemeenten, provincie, de waterschappen en de netbeheerders. In lijn met onze opbouw van onderop, hebben we op regioniveau naast de website www.reswestoverijssel.nl geen andere communicatiekanalen.

In onze communicatie hanteren we de volgende uitgangspunten:

- Communicatie vanuit de lokale situatie en de belevingswereld van inwoners en vandaaruit naar belang en duiding van de RES West-Overijssel.
- Focus op de opgave uit het Klimaatakkoord.
- Focus op gedeelde waarden: de kernwaarden.
- Focus op verbinding van de samenwerkingspartners.
- Focus op gezamenlijke belangen.
- Focus op het einddoel en op wat we winnen.
- Centrale plek voor jongeren en bedrijfsleven.
- Verbeelden en concreet maken, ervaringsverhalen.
- Intern eigen huisstijl en kanalen op RES-niveau, extern gebruik huisstijl en kanalen van de elf gemeenten.

In de fase van de concept-RES communiceerden we vooral over het proces en het hoe en wat van de Regionale Energiestrategie. Geleidelijk is de focus verschoven naar informatie en uitleg over inhoudelijke onderdelen van die Regionale Energiestrategie. De huidige focus ligt op inspirerende voorbeelden van projecten van energiecoöperaties, inwoners of ondernemers uit West-Overijssel. We zien ook een toenemende behoefte aan uitleg wat de RES concreet betekent voor inwoners. En hoe het regionale proces zich verhoudt tot het lokale proces. Daar ligt de komende tijd dan ook de focus op in onze communicatie.

In West-Overijssel bouwen we de energiestrategie van onderop op. Dat doen we op basis van de volgende kernwaarden:

- We doen dit samen!
- We vertellen het hele verhaal.
- We zijn transparant in wat we doen, zeggen en besluiten.
- We zorgen voor een rechtvaardige verdeling tussen de lusten en de lasten.
- Stad en platteland staan samen aan de lat.
- Binnen de gezamenlijke doelstelling is er ruimte om te verschillen in aanpak en middelen.
- We werken op gelijkwaardige voet met elkaar samen.
- We nemen zorgen serieus.
- Iedereen mag meepraten en kan meedoen in de eigen omgeving.

Aanpak

Doel van de communicatie is bewustwording van de opdracht waar we voor staan. De gevolgen van die opdracht (landschappelijk, economisch) voor inwoners, inclusief de kansen die het biedt, en de vertaalslag naar wat de uitvoering van die opdracht betekent voor lokale gemeenschappen.

We richten ons in onze communicatie op de brede doelgroep van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties in West-Overijssel. De focus ligt daarbij op de grote middengroep tussen de voor- en tegenstanders in. Zodat zij zo juist en volledig mogelijk geïnformeerd worden over de energietransitie in hun eigen gemeente en hun eigen regio. Mede op basis van die informatie kunnen zij hun mening vormen, besluiten om deel te nemen in het participatieproces of bij te dragen aan die energietransitie. Het uitgangspunt van minimaal 50% lokaal eigendom vraagt immers om betrokkenheid bij de uitvoering van de energietransitie in de lokale gemeenschappen.
We richten ons ook op bedrijven, omdat zij een wezenlijke bijdrage leveren aan de energietransitie.

Lokale projecten

Lokale projecten en initiatieven vormen de basis: daar gebeurt het immers, dat is waar de energietransitie plaatsvindt. We laten zien dat deze projecten en initiatieven onderdeel zijn van onze RES en laten zien hoe zij bijdragen aan onze opgave van 1,8 TWh in 2030. We verbinden de lokale projecten en initiatieven met de boodschappen van de RES en het Klimaatakkoord. Deze ervaringsverhalen kunnen mensen in onze RES-regio inspireren om een bijdrage te leveren aan de energietransitie in West-Overijssel.

Feit & Fabel

In de rubriek Feit & Fabel zoeken we bepaalde vragen of thema's die in het maatschappelijk debat leven uit. Daar waar mogelijk proberen we feiten van fabels te onderscheiden.

Infographics en video's

De RES is complex en gaat over zaken die nogal eens als abstract worden ervaren. Om informatie begrijpelijk te maken, gebruiken we infographics, illustraties, webinars en video's. Onze concept-RES hebben we gevat in een infographic en ook deze RES 1.0 is beeldend samengevat. Elke Feit & Fabel is voorzien van een infographic-achtige illustratie. Onze persmeetings nemen we standaard op, zodat iedereen die terug kan kijken. Dat geldt ook voor onze webinars, zoals die over lokaal eigendom. Deze webinar is door velen buiten onze RES-regio bekeken en onze RES-strip is vertaald naar een landelijke versie vanwege de vraag vanuit andere RES-regio's.

12. Samenwerking en sturing naar RES 2.0

Governance op regionaal niveau handhaven, maar minder intensief

- De afspraken uit de Startnotitie RES West Overijssel blijven van kracht in de doorontwikkeling van RES 1.0 naar de RES 2.0.
- Het bestuurlijk platform RES West-Overijssel is het orgaan dat de besluiten neemt over de RES in de vorm van documenten die doorgeleid worden naar de Colleges van Burgemeester en Wethouders, Gedeputeerde Staten en de Dagelijks Besturen van de Waterschappen;
- De uitvoering van de gemaakte afspraken is aan elke partner.
- Het bestuurlijk platform bestaat uit bestuurlijke vertegenwoordiging van gemeenten, provincie en waterschappen. De netwerkbedrijven zijn toegevoegd als adviseur.
- De stuurgroep RES bereidt het bestuurlijk platform voor en stuurt, daarin geadviseerd door het ambtelijk overleg en de projectorganisatie, op het proces van de RES.
- Afstemming met de 'werkgroep RSAB' is van belang en wordt voortgezet. De adviesfunctie van de maatschappelijke partners richting het bestuurlijk platform wordt in de volgende fase versterkt.

Opgavegericht werken

De RES 1.0 kent opgaven van verschillende aard. Op strategisch niveau bijvoorbeeld de ontwikkeling van het elektriciteitsnetwerk. Op tactisch en operationeel niveau bijvoorbeeld de uitvoering van concrete projecten wind, zon en warmte. Wij kiezen ervoor om de aard van de opgaven leidend te laten zijn bij de aanpak. Hierbij staat dus niet de vertegenwoordiging van de deelnemende organisaties in de structuur centraal maar wat, wie, wanneer nodig is om de opgave te realiseren.

Gebiedsgerichte/subregionale samenwerking

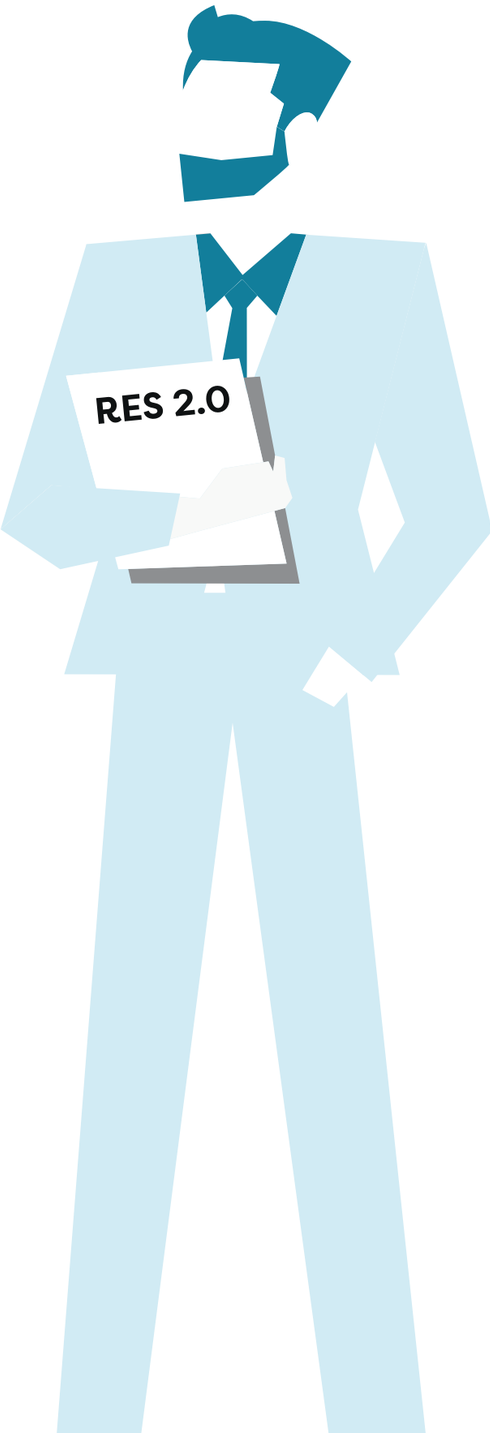
In de realisatie is de schaal van de regio niet altijd passend bij de aard van de opgave of uitdaging. Zo is het toewerken naar 60% wind en 40% zon effectiever op een subregionale schaal.. Waar kansen zijn voor koppeling met andere transities, meervoudig ruimtegebruik en energielandschappen ligt een gebiedsgerichte ontwikkeling voor de hand.

Werkplaatsen energietransitie

Tijdens de uitvoering door de partners van de RES 1.0 komt het zwaartepunt te liggen bij concrete projecten. Hieraan wil de provincie graag bijdragen met haar inzet in het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO). Daartoe worden werkplaatsen ontwikkeld. De uitvoerders van de energietransitie werken hier thematisch samen. Zo versterken de partners samen de uitvoeringskracht.

Samen werken aan de doorontwikkeling

Op basis van bovenstaande punten gaan we de samenwerking en governance doorontwikkelen. Openstaande vraagstukken, zoals prioritering en programmering van de projecten bij de werkplaatsen, pakken we werkende weg samen op. Deze aanpak past bij een bestuurlijk innovatief proces zoals de RES, waarbij het primaat van de uitvoering bij de partners ligt en we bestuurlijk monitoren en afstemmen.

13. Samenwerking raden, Staten en algemeen besturen

In de RES-regio West-Overijssel hebben de gemeentenraden, Provinciale Staten en de algemeen besturen van de waterschappen een regionale werkgroep ingesteld.

Werkgroep raden, staten en algemeen besturen (RSAB)

De werkgroep heeft als doel om het democratische proces binnen de RES in samenwerking met de drie verschillende bestuurslagen te versterken. Verder wil de werkgroep de verbinding van lokaal naar regionaal mogelijk maken tussen de bestuurders en de werkgroep RSAB en hun achterban. De vertegenwoordigers van deze werkgroep informeren hun raden, Staten en algemeen besturen regelmatig over het regionale RES-proces en houden goed in de gaten wanneer binnen dit proces lokale besluitvorming nodig is. Hierbij gaat het steeds om de afweging lokaal versus regionaal. De gezamenlijke regionale beeldvorming is daarbij essentieel ter voorbereiding op de lokale oordeelsvorming en besluitvorming binnen de afzonderlijke raden, Staten en algemeen besturen.

Op 1 juli 2020 hebben we gezamenlijk een besluit genomen over de concept-RES en na de zomer hebben we direct een start gemaakt naar de RES 1.0. De werkgroep RSAB heeft de volksvertegenwoordigers zo goed mogelijk voorbereid op de besluitvorming RES 1.0. door:

1. Advisering over het RES-proces richting de stuurgroep en bestuurlijk platform:
   - **A.** Observatiebrief over het proces, o.a. tijdsdruk.
   - **B.** Zoekgebieden en de behoefte aan subregionaal overleg tussen gemeenteraden daar waar de gemeentegrenzen worden overschreden.
   - **C.** Planning en uitvoering besluitvorming RES 1.0 in twee rondes.
   - **D.** Formats, moties en amendementen voor de RES 1.0.
2. Het uitbrengen van nieuwsbrieven.
3. Het organiseren van online regionale bijeenkomsten met als doel kennis te ontsluiten voor volksvertegenwoordigers, informatie over de RES in West-Overijssel te delen en gelegenheid te bieden voor interactie tussen volksvertegenwoordigers, professionals en bestuurders.

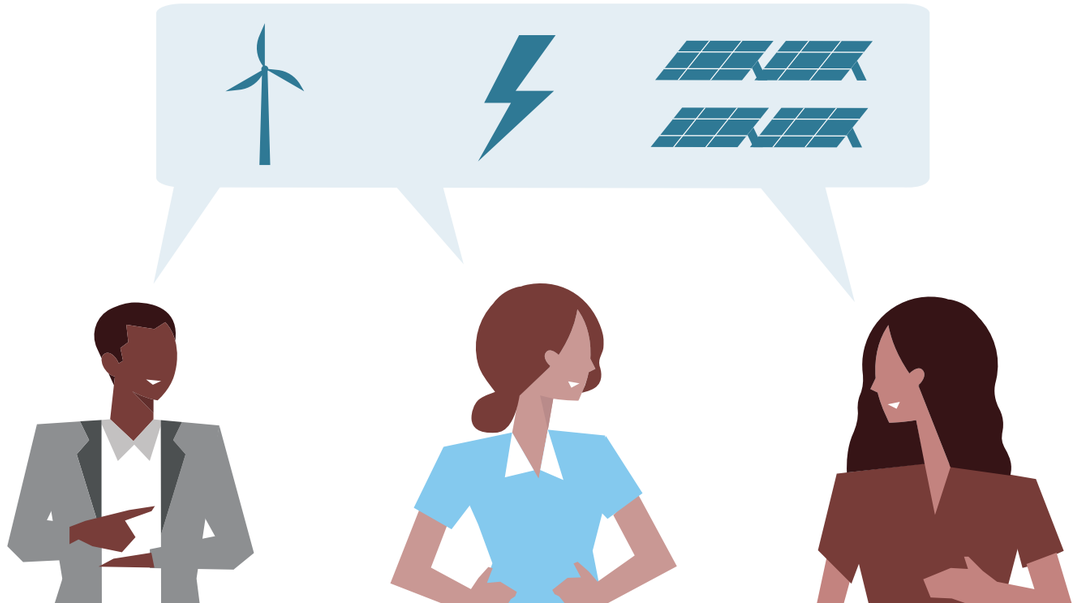
13.1 Ervaringen rol en functie van de werkgroep

In de beleving van de leden van de werkgroep RSAB zijn zij de schakel om directe gesprekspartner te zijn van de bestuurders van de RES-organisatie. Zij dragen bij aan het vormgeven van de democratische besluitvorming en het verstevigen van de positie van volksvertegenwoordigers. Zonder de inspanningen van de werkgroep RSAB is de afstand tussen het regionale samenwerken door bestuurders groter dan nu het geval is. Dit verstevigt met name de kaderstellende rol. Tegelijkertijd merkt de werkgroep RSAB dat ook in huidige situatie die kaderstellende rol mét de genoemde inspanningen nog steeds heel moeilijk is om in te vullen voor volksvertegenwoordigers.

13.2 Suggesties richting de RES 2.0

De werkgroep is unaniem van mening dat een werkgroep zoals de RSAB richting de RES 2.0 een rol blijft spelen in het scherp houden van de bestuurders van de RES-organisatie. Vooral om het politiek debat mogelijk te maken, lokaal en ook in de regio. Zodat de volksvertegenwoordigers van de diverse gemeenten weten hoe hun raad ‘erin staat’ en hoever hun gemeente in het proces is. Terugblikkend is het volgens werkgroep RSAB essentieel om richting de RES 2.0 te blijven informeren, kennis en ervaringen te delen en uitwisseling tussen volksvertegenwoordigers te faciliteren.

Concreet wordt door de huidige leden van de werkgroep RSAB een voorzetting van de werkgroep richting RES 2.0 geadviseerd. Na besluitvorming over de RES 1.0 zal de werkgroep RSAB met een uitgebreidere evaluatie komen met daarin aanwijzingen voor de rolopvatting, taakomschrijving en opdracht voor een opvolging van de huidige werkgroep.

14. Randvoorwaarden

Een aantal randvoorwaarden liggen buiten de invloedssfeer van de RES-regio. Die randvoorwaarden zijn echter van cruciaal belang voor het kunnen realiseren van de doelstellingen in de RES West-Overijssel. In dit hoofdstuk benoemen we die randvoorwaarden per thema.

Randvoorwaarden Regionale Structuur Warmte (RSW)

Voor de uitvoering van de RSW zijn er een aantal knelpunten en vraagstukken die we niet lokaal in de TransitieVisieWarmte (TVW) op kunnen lossen. We zetten daarom ook na vaststelling van de RSW 1.0 in op regionale samenwerking ten behoeve van benutting van de (boven)regionale duurzame warmte en de ontwikkeling van instrumentarium en financiering die daarvoor benodigd is.

Ontwikkeling instrumentarium

Een aantal belangrijke punten waarvoor landelijk instrumentarium ontwikkeld moet worden:

- Bronnenstrategie: middelen ontwikkelen om vanuit een regionaal overzicht en inzicht lokaal zicht op mogelijkheden te hebben op het gebruik, de plaatsing en verdeling van bronnen.
- Duurzame gassen: we bevelen aan om door te gaan met de lobby richting het Rijk. Dit om duidelijkheid te krijgen over welke beslissingsbevoegdheid en regie de provincie en gemeenten hebben of krijgen rondom de lokale en regionale inzet van groen gas.
- Duidelijkheid over beleid van de Rijksoverheid rondom organisatie regionale (publieke) warmtebedrijven (bevoegdheden, investeringsruimte, kostendekking).
- Aanpassen van wetgeving (met name de Wet Collectieve Warmtevoorziening), vanuit het belang van de gemeente en provincie (vanuit de zorg voor de eigen inwoners). Met name als het gaat om de lokale aanwijzingsbevoegdheid en een meer integrale energiewetgeving voor gas, elektra en warmte.

Ontwikkeling financiering

Tot slot zijn een passende financiering en/of financiële mogelijkheden voor regionale warmtevraagstukken noodzakelijk voor een betaalbare warmtetransitie. Een mooi voorbeeld hiervan is het stimuleringsprogramma warmtenetten van de provincie Overijssel.

Randvoorwaarden Elektriciteit en Netwerk

Ons bod vullen we in door veel verschillende soorten opwekprojecten die verschillende doorlooptijden en afhankelijkheden kennen. Voor allemaal geldt dat aansluiting op het elektriciteitsnetwerk, wanneer het project 'af' is, noodzakelijk is. Hiervoor is samenspel nodig tussen netbeheerder, gemeente en energieproject. Op dit complexe samenspel zijn de volgende randvoorwaarden van toepassing:

- Goede uitwisseling informatie.
- Creëren handelingsperspectief (reële kansen op locaties en binnen termijnen).
- Samen invullen en benutten van schaarse netwerkruimte.
- Ruimtelijke mogelijkheden voor zowel projecten als benodigde infrastructuur kennen.
- Uitvoeringstempo aanpassingen netwerk.
- Financieel perspectief vanuit het Rijk onderkennen.
- Nieuwe ontwikkelingen en impact op het netwerk meenemen richting RES 2.0.

In paragraaf 4.2 en de bouwsteen Elektriciteit zijn deze verder uitgewerkt terug te vinden.

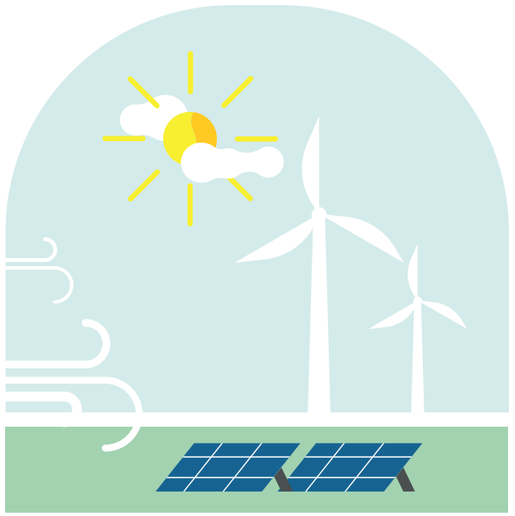
Randvoorwaarden Lokaal Eigendom

Om de doelstelling van minimaal 50% lokaal eigendom te kunnen realiseren zijn de volgende randvoorwaarden van belang:

- De haalbaarheid van maatschappelijk gewenste projecten (kleinschaliger, goed ingepast, lokaal eigendom) staat onder druk, mede vanwege de dalende SDE. Een afnemende SDE verhoudt zich slecht tot de hoge ambities op gebied van participatie en lokaal eigendom. De financiële stimulering vanuit het Rijk moet zo blijven dat lokale initiatieven zon- en windprojecten in lokaal eigendom kunnen blijven realiseren, ook kleinschalige (zon)projecten.
- Door het stellen van ruimtelijke inpassingseisen en het koppelen van andere opgaven aan projecten voor de opwek van zonne- en windenergie komen businesscases verder onder druk te staan. De landelijke werkgroep SDE en Netwerkkosten van NP RES doet in haar advies de aanbeveling om een aantal minimumvoorwaarden vast te stellen. Bijvoorbeeld aan de ruimtelijke inpassing die voor alle RES-regio's gelden en die mee gaan lopen in de SDE-regeling. Om ook maatwerk per regio en gemeente mogelijk te maken, doet de landelijke werkgroep van NP RES daarnaast de aanbeveling om een kwaliteitsbudget in te stellen, als aanvulling op de SDE, om dit soort kosten te kunnen financieren. Om businesscases rendabel te houden en binnen die businesscase ook daadwerkelijk ruimte te houden om een omgevingsfonds in te kunnen stellen en/of de revenuen terug te kunnen laten vloeien naar de omgeving is het van cruciaal belang dat deze aanbevelingen daadwerkelijk opgevolgd en als regelingen ingevoerd worden.
- Het capaciteitsprobleem bij gemeenten (zowel in middelen als in mankracht) en bij lokale initiatieven vormt een risico voor de uitvoering van de regionale doelstelling. De nationale overheid zal voldoende middelen ter beschikking moeten stellen aan de gemeenten voor de uitvoering van de RES om het streven naar de doelstelling voor lokaal eigendom in West-Overijssel ook daadwerkelijk gerealiseerd te krijgen. Dat geldt ook voor de noodzakelijke professionaliseringsslag die lokale energie-initiatieven moeten maken.

Randvoorwaarden voortgezette financiering RES'en

In het rapport van Parijs naar Praktijk heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur op basis van een rapport van het AEF Uitvoeringskosten van het Klimaatakkoord voor decentrale overheden een advies opgesteld aan het nieuwe kabinet. Voor het organiseren van de uitvoering wordt voorgesteld een structuur op te zetten vergelijkbaar met de RES en het Nationaal Programma RES. Gemeenten, provincies en waterschappen wordt gevraagd om elk een integraal klimaatplan op te stellen met concrete doelen en maatregelen. Deze plannen worden gebundeld op regionaal niveau en tellen op tot een regionale doelstelling voor het verminderen van CO2-uitstoot.
Inmiddels is er een brief uitgegaan vanuit het NPRES met een oproep aan het huidige kabinet om ook na 1 juli 2021 de ondersteuning van de RES'en voort te zetten zodat de ontwikkeling van de energietransitie niet stil komt te staan. Vanuit de bestaande middelen voor de RES kan tot het eind van het jaar nog maar een beperkte inzet vanuit de RES-organisatie worden voortgezet. Bijvoorbeeld bij het opstellen van milieueffectrapportages op planniveau is aanvullende financiering vanuit het Rijk een randvoorwaarde.
De voorstellen en de uitkomsten van het onderzoek worden besproken in de kabinetsformatie en wellicht op hoofdlijnen vastgesteld in het regeerakkoord.
Tot op het moment van vaststelling van deze RES is geen duidelijkheid over de financiering, zelfs niet ter overbrugging vanaf 1 juli naar het nieuwe begrotingsjaar. De opgebouwde samenwerking en inzet vanuit de bestuurlijke partners en maatschappelijke organisaties behoeven goede professionele ondersteuning en dat vraagt adequate financiering.

15. Begrippenlijst A - Z

Ter verduidelijking van de begrippen en ander jargon die in de RES 1.0 regelmatig worden gebruikt, is de onderstaande begrippenlijst opgesteld.

Aardgasvrij
Niet aangesloten op de fossiele brandstof aardgas. Dit betekent niet gasloos; er kan groen gas worden toegepast.

Adaptatie
Adaptatie omvat het aanpassen aan de gevolgen van een probleem, bijvoorbeeld aan veranderende omstandigheden zoals een veranderend klimaat. Onder klimaatadaptatie valt ook het verminderen van de kwetsbaarheid van de samenleving voor klimaatverandering of het profiteren van de kansen die een veranderend klimaat kan bieden.

Afwegingskader
Afwegingen en keuzes ten aanzien van de RES worden gemaakt op basis van een afwegingskader. Dit omvat een viertal onderdelen:

- Bijdrage aan energietransitie
- Ruimtelijke kwaliteit
- Maatschappelijke kostenefficiëntie
- Maatschappelijke acceptatie

Een nadere uitwerking hiervan staat in de concept-RES beschreven.

Aquathermie
Bij aquathermie wordt gebruik gemaakt van de temperatuur van het water voor de verwarming en/of koeling van gebouwen. De warmte en/of koude wordt daarbij gewonnen uit oppervlaktewater (zoals meren, rivieren en kanalen), uit (gezuiverd)afvalwater of uit drinkwater.

Bio-energie en biomassa
Energie die gewonnen wordt uit biomassa heet bio-energie. Biomassa bestaat uit hout en organisch afval, zoals planten, groente- en fruitresten. Bij de verbranding van deze materialen komt energie vrij en die energie noemen we bio-energie.

Biogas en groen gas
Biogas is een gasmengsel dat ontstaat als gevolg van gisting van biologisch materiaal, zoals GFT-afval, mest of rioolslib. Het gas kan gebruikt worden als brandstof in warmtekrachtcentrales, of worden bijgemengd in het aardgasnet. Wanneer dit laatste gebeurt, spreken we van ‘groen gas’.

Bundeling
We spreken van bundeling wanneer op eenzelfde aansluiting zowel wind- al zonne-energie wordt aangesloten op het netwerk. De tussenliggende kabel kan hiermee efficiënter worden ingezet. Dit komt door het verschil in hoeveelheid en moment waarop over het algemeen wind- en zonne-energie wordt opgewekt. Omdat een kabel altijd wordt aangelegd op maximale opwek (piek) zijn er veel momenten waarop er ruimte is op die kabel. Deze ruimte kan dan worden gebruikt door opwek met andere kenmerken (vooral met moment waarop energie wordt opgewekt)

Congestiemanagement
Omgaan met oplossingen voor het (tijdelijk) ontbreken van mogelijkheden om energie in het netwerk in te voeren, omdat het netwerk (soms) te vol is.

Duurzame energie
Duurzame energie of groene energie is energie die is opgewekt met behulp van duurzame, hernieuwbare energiebronnen. Bij winning en omzetting van duurzame energie zijn er nauwelijks schadelijke effecten voor het klimaat. Voorbeelden zijn windenergie of zonne-energie.

Elektriciteitsnetwerk
Het netwerk van boven- en ondergrondse leidingen waarmee elektriciteit wordt getransporteerd tussen vraag en aanbod op elk moment van elke dag.

Energie infrastructuur
De energie infrastructuur omvat het gehele netwerk van opwek en transport van energie, van de energiebron via de leidingen, verdeelinstallaties naar de gebruiker. Dit kan per energietype worden uitgesplitst, bijvoorbeeld elektriciteitsinfrastructuur en warmte-infrastructuur.

Energiemix
Een duurzame, betrouwbare en betaalbare energievoorziening kan alleen bereikt worden door de verschillende energiedragers (windenergie, zonne-energie (dak/veld), warm water, diverse gassen) te laten samenwerken. In de RES ligt de focus voor de energiemix voor elektriciteit (momenteel) vooral op de verdeling wind en zon.

Energieneutraal
Dit houdt in dat alle gebruikte energie uit duurzame/hernieuwbare bronnen wordt opgewekt.

Energietransitie
De energietransitie omvat het omschakelen van fossiele energiebronnen naar duurzame energiebronnen, zoals overeengekomen in het Parijsakkoord.

Gebouwde omgeving
De verzameling van alle gebouwen, waaronder woningen en maatschappelijk en commercieel vastgoed (incl. bedrijfsgebouwen). Bedrijfsprocessen in de industrie en landbouw maken geen onderdeel uit van de gebouwde omgeving.

Geothermie
Dit wordt ook vaak aardwarmte genoemd. Bij geothermie wordt gebruik gemaakt van warmte uit de grond. Warm water wordt hieruit omhoog gepompt om bijvoorbeeld water in een warmtenet te verwarmen. Dit kan als alternatief dienen voor aardgas.

Groene energie
Groene energie of duurzame energie is energie die is opgewekt met behulp van duurzame energiebronnen. Duurzaam betekent dat de energiebron onuitputtelijk is, dat de groene energie schoon en betrouwbaar is en dat er bij winning en omzetting nauwelijks schadelijke effecten voor het klimaat zijn.

Grootschalige opwek
Binnen de concept-RES is dit de opwek van schone/duurzame energie op grote schaal, met name zonneparken en windparken.

GWh
Gigawatt is een aanduiding van het vermogen van elektrische stroom. De definitie van vermogen is energie per tijdseenheid. Eén gigawattuur staat gelijk aan 1 miljoen kilowattuur.

Huishouden (verbruik)
Een gemiddeld huishouden verbruikt circa 1.500 m3 gas en 3.300 KWh elektriciteit. In de warmtetransitie zal steeds elektriciteit worden ingezet voor de warmte, bijvoorbeeld door warmtepompen. Als vergelijk houden we dan in plaats van 1.500 m3 gas aan dat hiervoor 15.000 kWh aan elektriciteitsvraag voor terugkomt.

Klimaatakkoord
Op 28 juni 2019 heeft het kabinet het Klimaatakkoord gepresenteerd en zijn we begonnen met de uitvoering. In het akkoord staan meer dan 600 afspraken om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Op regionaal niveau wordt onder andere via de RES-vorm gegeven aan de afspraken in het Klimaatakkoord. De RES gaat over de klimaattafels gebouwde omgeving en elektriciteit.

Klimaatneutraal
Dit betekent dat bij het opwekken van de energie die gebruikt wordt geen broeikasgassen worden uitgestoten, waardoor deze opwek niet bijdraagt aan de klimaatverandering.

15. Begrippenlijst A - Z

Kilowattuur
In Nederland wordt elektrische energie veelal uitgedrukt in het aantal Watt per uur. Bijvoorbeeld van een machine met een vermogen van 1.000 Watt (1 kW) en die een uur draait, is het energieverbruik 1 kilowattuur (kWh). Het gemiddelde Nederlandse huishouden gebruikt jaarlijks ongeveer 3.300 kWh aan elektriciteit. Afhankelijk van hoe in de warmtevraag wordt voorzien kan hier nog 15.000 KWh bijkomen aan warmte. Het elektriciteitsverbruik wordt op nationaal en regionaal niveau vaak uitgedrukt in terrawattuur (TWh). Dit is 1 miljard kWh. In de bouwsteen Elektriciteit is op de laatste pagina een overzicht opgenomen wat ervoor nodig is om 1 TWh op te wekken.

Kilowatt piek (KWp)
Kilowattpiek is een specificatie die die vaak bij zonnepanelen wordt gebruikt. Het geeft aan wat een zonnepaneel in optimale omstandigheid aan vermogen (in kilowatt) kan produceren. Door technologische ontwikkeling stijgt het aantal.

Lokaal Eigendom
Met lokaal eigendom bedoelen we een collectief van lokale inwoners en/of lokaal gewortelde bedrijven gezamenlijk (mede-)eigenaar zijn van zon- of windprojecten. Dit kan een wijk, buurt of dorp zijn die zich verenigd om een zon- of windproject te realiseren, een collectief van lokaal gewortelde agrariërs of bedrijven of een lokale energiecoöperatie. Het gaat in West-Overijssel wel om een collectief: één lokale agrariër of één lokaal bedrijf dat een zon- of windproject zelfstandig realiseert zonder daar de omgeving van mee te laten profiteren in de opbrengsten beschouwen we niet als lokaal eigendom.

Maatschappelijke acceptatie
In West-Overijssel spreken we liever van maatschappelijke acceptatie in plaats van maatschappelijk draagvlak. Het gaat erom dat mensen begrijpen wat we doen, waarom we het doen en hoe we het doen. Ze hoeven het dan nog steeds niet eens te zijn met bepaalde besluiten en maatregelen, maar begrijpen die wel.

Meekoppelkansen
Meekoppelkansen zijn de kansen die zich aandienen om de RES te koppelen aan andere projecten, waardoor er een win-win situatie ontstaat. Denk hierbij aan bouwprojecten, waarin klimaatmaatregelen mee kunnen worden genomen.

Milieueffectrapportage
Behelst het in beeld brengen van de milieugevolgen van een (overheids)besluit voordat het besluit wordt genomen. De onderzoeksresultaten worden gepubliceerd in het milieueffectrapport (MER)

Nationale Omgevingsvisie
De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomstige inrichting en ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.

Natura 2000
Om kwetsbare natuurgebieden te beschermen is er Natura 2000. Dit is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden.

Natuurnetwerk Nederland
Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

Netbeheerder
Het bedrijf verantwoordelijk voor het beheer van het elektriciteitsnet. Voor de RES-regio West-Overijssel zijn dit Enexis, RENDO Netwerken en Coteq Netbeheer.

Netverzwaring
We spreken van netverzwaring als het huidige netwerkwerk moet worden uitgebreid. Veelal speelt hierin teruglevering door windmolens of zonnepanelen een belangrijke rol. Vandaar dat deze term in de energietransitie vaker wordt gebruikt.

Netvisie
Netvisie beschrijft een studie en integraal ontwerp voor noodzakelijke aanpassingen in de elektriciteitsinfrastructuur van regionale netbeheerders (zoals Enexis, RENDO Netwerken en Coteq Netbeheer) en TenneT op basis van toekomstige ontwikkelingen.

Opgave
De landelijke opgave is om voor 2030 ten minste 35 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken.

Participatie
Participatie kent een aantal vormen, waarbij onderscheid te maken is in het type participatie en de fase van de energietransitie:

- Procesparticipatie
- Projectparticipatie
- Financiële participatie
- Lokaal eigendom/eigenaarschap

Een uitgebreide omschrijving van deze vormen van participatie is opgenomen in de RES 1.0

Postcoderoos
De Regeling Verlaagd Tarief, ofwel de Postcoderoosregeling, bestaat niet langer. De regeling is vanaf 1 april 2021 vervangen door de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE).

Regionale Structuur Warmte (RSW)
Dit is een onderdeel van de RES. Hierin maken gemeenten, waterschappen en de netbeheerders in de RES-regio West-Overijssel op hoofdlijnen regionale afspraken over hoe in de nabije toekomst om te gaan met de beschikbare bronnen, ruimte en infrastructuur ten aanzien van warmte. De RSW wordt door gemeenten op lokaal en wijkniveau vertaald naar een transitievisie warmte.

Restwarmte
Restwarmte is warmte-energie die overblijft bij een energieomzetting. Bijvoorbeeld warmte die ontstaat bij een productieproces. Deze warmte kan worden opgevangen en nuttig worden ingezet door koppeling met een warmtenet.

Ruimtelijke kwaliteit
De kwaliteit van een plek of gebied die bepaald wordt door een goed samenspel van herkomstwaarde, belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde.

Stimulering duurzame energieproductie en klimaattransitie (SDE++)
Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie. Dit omvat subsidies voor het realiseren van schone en duurzame energiebronnen. Deze subsidie kent verschillende latere versies zoals SDE+. Vanaf 2020 heet deze regeling SDE++. De regeling richt zich met name op bedrijven en (non-profit) organisaties.

Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)
De Subsidieregeling coöperatieve energieopwekking (SCE) is een regeling voor de verstrekking van subsidie voor het lokaal en gezamenlijk opwekken van hernieuwbare elektriciteit. Deze regeling is de opvolger van de postcoderoosregeling

TenneT
TenneT is de landelijke netbeheerder van de hoogspanning in Nederland. Het aanleggen en onderhouden van het eigen netwerk, als ook het koppelen en balanceren van netwerken in algemene zin is een belangrijke taak van hen.

15. Begrippenlijst A - Z

Terrawattuur (TWh)
Het elektriciteitsverbruik wordt op nationaal en regionaal niveau vaak uitgedrukt in terrawattuur (TWh). Dit is 1 miljard kWh. In de bouwsteen Elektriciteit is op de laatste pagina een overzicht opgenomen wat ervoor nodig is om 1 TWh aan energie op te wekken.

Transitievisie Warmte (TVW)
Elke gemeente moet voor eind 2021 een Transitievisie Warmte vaststellen. Met deze Transitievisie maken gemeenten het tijdspad inzichtelijk: wanneer kunnen welke wijken of buurten van het aardgas worden afgekoppeld. Voor de wijken of buurten die voor 2030 gepland staan, maakt de gemeente ook al de mogelijke warmte-alternatieven bekend.

Uitvoeringsprogramma NEO
Het programma van de provincie Overijssel en partners waarin wordt samengewerkt aan het verbinden en versterken van initiatieven die bijdragen aan de energietransitie in Overijssel

Verdeelstation
Een verdeelstation is een plaats waar verschillende aansluitingen samen komen en worden aangesloten op een ander netvlak. Het energiesysteem kent meerdere netvlakken. Die hebben allemaal een ander spanningsniveau. Per spanningniveau zijn er andere (bijvoorbeeld 380.000 Volt (380kV) hoogspanningslijn bij Zwolle).
Bekende voorbeelden zijn veelal de grote hoogspanningslijnen en stations met veel apparatuur op een grote oppervlakte waar verschillende hoogspanningsmasten met kabels bij elkaar komen.

Naast de verdeelstations in de wijk (kleine gebouwtjes, waarin de aansluitingen naar uiteindelijk de woningen in de wijk geregeld zijn.

Warmtenet
Een warmtenet is een netwerk van leidingen onder de grond, waardoor warm water stroomt. Dat warme water wordt gebruikt om huizen en gebouwen te verwarmen. Het water in een warmtenet kan verwarmd worden door duurzame warmtebronnen zoals zonthermie, geothermie en aquathermie. Dit systeem vervangt dan huidige systemen met CV-ketels.

Zoekgebieden
Gebieden die potentieel in aanmerking kunnen komen om grootschalige opwek door zonneparken en windparken te realiseren. De zoekgebieden zijn vastgesteld door de betreffende gemeenteraad. In de periode tussen RES 1.0 en RES 2.0 worden alle zoekgebieden in West-Overijssel vastgesteld. Een aantal gemeenten werken met uitsluitingsgebieden. Om een eenduidig kaartbeeld te hebben zijn alle gebieden buiten de uitsluitingsgebieden als zoekgebied weergegeven op de kaart.

Zonne-energie
Bij zonne-energie wordt zonlicht opgevangen op zonnepanelen en direct omgezet in elektriciteit. Zonne-energie is een duurzame energiebron.

Zonthermie
Zonthermie is het opwarmen van water met behulp van zonlicht. Dit gebeurt door zonnecollectoren. Zie dit als zonnepanelen die de energie van de zon niet omzetten in elektriciteit, maar in warmte.

Zonneladder
Met de zonneladder geeft de provincie Overijssel haar voorkeursvolgorde voor locaties voor zonne-energie installaties. Alle typen locaties en opstellingen zijn nodig om de energieopgave te realiseren, waarbij zoveel mogelijk stedelijk gebied (waaronder daken), erven en stads- en dorpsranden worden benut om het beslag op agrarische grond zo beperkt mogelijk te houden. Zonnevelden in het landelijk gebied zijn bij voorkeur onderdeel van gebiedsontwikkelingen of krijgen een multifunctionele invulling met andere opgaven in de groene ruimte. (Provincie Overijssel, 2020, Handreiking zonnevelden)